Monografija je dr. Karlika izrađena naučno. Zaslužuje pohvalu i priznanje. **A. Živković.**

von Hertling Graf Georg: Die Bekenntnisse des hl. Augustinus, Buch I—X 25. i 26. Aufl., Freiburg i. B. 1931, Herder.

S 25. izdanjem dosegao je ovaj prijevod Augustinovih »Ispovijesti« preko 55.000 primjeraka. Novo izdanje je nepromijenjeno pretiskano ono isto, o kojem sam izvijestio u »Bogosl. Smotri« god. 1929. str. 214. Vanjska mu je forma bez prigovora. Dvostruko je objamom, nego naše, izašlo u mom prijevodu, a u nakladi Dr. S. Markulina, ali je format manji: (10×15). Nego nije ovdje vanjska forma ono, što je odlučno za ovako visoki broj naklade. Razumijevanje i smisao njemačke publike za probleme duha i duboku snagu duhovnih vrednota — to je, na što Nijemci sa zadovoljstvom mogu pogledati. A, o tomu nema sumnje, i prevodioc je pogodio pravi put, pa je zato njegov prijevod našao ovako lijep odziv.

Nama nije ni na kraj pameti, da se mjerimo s Nijemcima. Ali prema svojim prilikama i smijemo i moramo željeti, da i naše izdanje nađe što veći broj čitača. Nitko ne će odložiti iz ruku ove vanredne knjige bez očite duševne okrepe. Augustinova je zvijezda vječna na pučini kršćanskog neba. **A. Ž.**

Lurd, francuski napisao Pruvost, autorizovani prevod po 15. francuskom izdanju od I. Maračića; 200 stranica u XXXII poglavlja sa 28 slika i tlorisom Lurda, stoji Din 20.—.

Bilo je skrajno doba, da i u hrvatskom jeziku izađe na javu glasovito Pruvostovo djelo o Lurdu.

Premda je u svjetskim jezicima izašla čitava književnost o Lurdu ipak je ovo djelo nešto posve novo. Genijalno obilježje toga djela sastoji u tome, što je u njemu jedinstveno i harmonički udruženo sve ovo troje: historija Lurda (od početka do danas), njegovo teološko obrazloženje i religiozna kontemplacija.

Nadasve ugodan i slikovit stil i sadržaj ove knjige omogućuje, da se knjiga čita poput zanimiva romana.

Historijski sadržaj ove knjige je za nas vrlo važan, jer iznosi mnoge karakteristične, do sada nepoznate činjenice, koje podavaju lurdskim događajima još veće značenje, nego li se to njima doslije pripisivalo. Pisac se pokazao vrlo dobar psiholog po tome što je knjigu vrlo dobro pisao, te je ona razdijeljena tako da se može kao svibanjska lektira razdijeliti na sve dane u Marijinom mjesecu. Kaošto u Francuskoj tako će i kod nas biti pobožni narod zahvalan svibanjskim propovjednicima, budu li 32 Pruvostova poglavlja reproducirali u svibanjskim pobožnostima u obliku propovjedi. Narod će i nakon tih propovijedi vrlo željno posegnuti za ovom knjigom, da učini svojom trajnom duševnom svojinom ono, što je u crkvi čuo. Zapravo čitava je knjiga tako i udešena da služi svibanjskoj pobožnosti, te u tu svrhu sjajno služi kratka i vrlo originalna meditacija iza svakog historijskog odlomka lurdske povijesti. A opet svaki takav odlomak

je tako cjelovito zaokružen da on djeluje kao samostalna i dovršena priča.

Veličanstveni događaji što ih Blažena Djevica upriličila u Lurdu su nesumnjivo faktor nedoglednog značenja za katolički preporod našega stoljeća a jamačno i slijedećih stoljeća.

Pozitivistička filozofija, koja je stvorila moderni liberalizam, doživjela je Lurdom katastrofalni potres.

Zornost i kritičnost lurdskih čudesa ne zaostaje naime mnogo u bitnosti za Kristovim čudesima o kojima nam svjedoči Evanđelje. Upravo zato je *nužno*, da se *mi* katolici *ponosimo Lurdom i* da ga *učinimo* svojim duševnim blagom i svojinom.

A to je zadaća ove nove knjige »Lurd«, koja zaslužuje da se raširi širom hrvatskih sela i gradova, jednako među inteligenciju kao i među puk.

Uredništvo je primilo:

1. **Zorel** Franciscus: **Lexicon graecum** novi testamenti, editio altera, Paris, P. Lethielleux 1931.

2. **Jelenić** Dr Julijan: **Povijest Hristove Crkve** I. knjiga, II. izdanje, Zagreb 1931.

3. **Bosanac Dr Stjepan: Nasljeduj Krista** (od P. Kempenca) II. izdanje Društva sv. Jeronima, Zagreb 1930.

4. **Herder & Co: Haupt-katalog,** II. Band 1913—1930.

5. **von Hertling graf Georg: Die Bekenntnisse des hl. Augustinus,** Buch I—X, 25. u. 26. Aufl., Freiburg i. B. 1931, Herder.

6. **Bertram kard. Adolf: Charismen priesterlicher Gesinnung und Arbeit.** 8°, str. 196, Freiburg i. B. 1931, Herder.

7. **Cocchi Guidus: Commentarius in Codicem juris canonici.** Liber II. De personis, Editio III. Taurini 1931, Marietti.

8. **Bessodes Maurice: Saint Roch,** histoire et legendes, Taurini 1931, Marietti.

9. **Ordo divini officii** recitandi sacrique peragendi juxta kalendarium ecclesiae universalis pro anno 1932. Taurini 1931. Marietti.

10. **Toth Dr Tihamer: Mit offenen Augen durch Gottes Natur,** 8° (IV + 176), Freiburg i. B. 1931, Herder, M. 3.

11. **Živković Dr Andrija: Enciklike pape Pija XI.** za moralno-socijalni preporod društva. Zagreb 1931, 8°, str. (VIII + 123).

Krivična djela protiv braka.

Piše: **Dr. I. A. Ruspini.**

Novi Krivični Zakonik za čitavu državu izdan je dne 27. januara 1929. i proglašen dne 9. februara 1929.[1] Na snagu je stupio za čitavu državu dne 1. januara 1930.[2]

Izlažemo ovdje krivična djela protiv braka. U I. Dijelu govorimo o zločinstvima i prestupima protiv braka po našem Krivičnom Zakoniku. U II. Dijelu govorimo o istupima protiv braka.

I. Zločinstva i prestupi po Krivičnom Zakoniku. 1. Prava otmica ženske u svrhu braka. § 246. Krivičnog Zakonika glasi: »Ko žensko lice silom, pretnjom zločinstvom ili prestupom, ili prevarom odvede u nameri da on ili ko drugi s njime stupi u brak, kazniće se zatvorom.[3] — U osobito teškim slučajevima kazniće se robijom. — Gonjenje se poduzima po predlogu. — No ako se brak i zaključi, gonjenju protiv učinioca ima mesta samo onda ako se brak poništi.«

Nema odvedenja bez promjene mjesta.[4] Odvedeno lice valja da je žensko, bilo koje dobe. Cilj odvedenja mora biti brak sa otmičarom ili drugim licem. Odvedenje valja da je izvršeno silom, ili iznuđeno prijetnjom zločinstvom ili prestupom, ili polučeno prevarom (varkom). Sila, prijetnja ili prevara mora da je počinjena naprama odvedenom licu.

Krivično je djelo dovršeno, čim oteto lice dođe u drugo mjesto. Za pokušaj se ne kažnjava.

---

[1] »Službene Novine«, Br. 33 — XVI od 9. februara 1929 god.

[2] Čl. 1. zakona od 16. februara 1929 (»Službene Novine«, Br. 47 — XXI, od 26. februara 1929).

[3] Ispor. kan. 2353. crkv. Zakonika: »Qui intuitu matrimonii ... rapuerit mulierem nolentem vi aut dolo ... ipso jure exclusus habeatur ab actibus legitimis ecclesiasticis et insuper aliis poenis po gravitate culpae plectatur.«

[4] Zato § 246. Kriv. Zakonika ne obuhvata slučaj, o kojemu govori kan. 1074, § 3 crkv. Zakonika: »Quod ad matrimonii nullitatem raptui par habetur violenta retentio mulieris, cum nempe vir mulierem in loco ubi ea commoratur vel ad quem libere accessit, violenter intuitu matrimonii detinet.«

Ovo se krivično (dovršeno) djelo kažnjava običnim zatvorom, a samo u slučajevima osobito teškim robijom do pet godina. U takvim je slučajevima zločinstvo.

Sudbeno proganjanje (gonjenje) preduzima se samo po prijedlogu otete osobe, ako je ova navršila 18. godinu, a inače samo po prijedlogu njezinom ili njezinog roditelja ili staratelja.

Bude li namjeravani brak uistinu sklopljen, ima sudbenom proganjanju mjesta samo onda, ako se brak nevaljanim proglasi.[5]

2. T. zv. »raptus in parentes«. § 293. Krivičnog Zakonika glasi: »Ko devojku ispod osamnaest godina s njenim pristankom, ali bez odobrenja roditelja ili onoga kome pripada pravo starati se o njenoj ličnosti, odvede u nameri da on ili ko drugi s njom stupi u brak, kazniće se zatvorom do tri godine u koliko ta radnja ne prelazi u teže krivično delo.[6] Gonjenje se preduzima po predlogu. No ako se brak i zaključi, gonjenje protiv učinioca ima mesta samo onda ako se brak poništi.«

Nema odvedenja bez promjene mjesta. Odvedeno lice valja da je djevojka ispod 18 godina. Cilj odvedenja mora da je brak sa odvađačem ili drugim licem. Odvedenje valja da je izvršeno pristankom odvedene djevojke a bez odobrenja njenog roditelja ili staratelja.

Krivično djelo je dovršeno, čim odvedena djevojka dođe u novo mjesto. Za pokušaj se ne kažnjava.

Ovo se (dovršeno) krivično djelo kažnjava običnim zatvorom do tri godine, u koliko nije pri tomu (na pr. umorstvom) počinjeno teže krivično djelo.

Sudbeno proganjanje (gonjenje) preduzima se samo na prijedlog roditelja ili staratelja, u koliko nije počinjeno teže krivično djelo, koje se po službenoj dužnosti progoni.

Bude li namjeravani brak uistinu sklopljen, ima sudbenom proganjanju mjesta samo onda, ako se brak nevaljanim proglasi.[7]

---

[5] Prema kan. 1074, § 1 crkv. Zakonika (Inter virum raptorem et mulierem intuitu matrimonii raptam, quandiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum potest consistere matrimonium) može oteta ženska, koja je stekla slobodu, sklopiti brak sa otmičarom. Gdje dakle ovaj crkveni propis vrijedi za građansko područje (na pr. u Hrvatskoj i Slavoniji za katolike), ne može se takav brak — s naslova otmice — nevaljanim proglasiti.

[6] Ispor. kan. 2353. crkv. Zakonika: »Qui intuitu matrimonii... rapuerit mulierem... consentientem quidem, sed insciis vel contradicentibus parentibus aut tutoribus, ipso jure exclusus habeatur ab actibus legitimis ecclesiasticis et insuper aliis poenis pro gravitate culpae plectatur.«

[7] Po kan. 1074. crkv. Zakonika (cit. u p. 5.) ne tvori »raptus in parentes« ženidbene zapreke. Gdje dakle ovaj crkveni propis vrijedi za građansko područje, ne može se — s naslova »raptus in parentes« — brak nevaljanim proglasiti.

3. Dvobračje (bigamia). § 290. Krivičnog Zakonika glasi: »Ko stupi u nov brak, i ako se već nalazi u zakonitom braku, kazniće se strogim zatvorom. — Isto tako kazniće se i lice koje je, i ako neoženjeno ili neudato, u ovakav brak stupilo, znajući za brak koji već postoji.[8] — Zastarevanje ovog krivičnog dela počinje teći sa prestankom ranijega braka.«[9]

Ovdje se radi o dvobračju (bigamia). Krivično djelo dvobračja počinja lice, koje se nalazi u zakonitom braku, a sklopi novi brak. Krivično djelo dvobračja počinja i lice neoženjeno ili neudato, ako sklopi brak sa licem, koje se nalazi u zakonitom braku.

Izraz »zakoniti brak« ovdje označuje kako brak, koji je naprosto valjan za građansko područje, tako i brak, koji je barem obzirom na formu sklapanja valjan za građansko područje.[10] Lice, koje je sklopilo naprosto valjan brak, nalazi se u zakonitom braku sve dotle, dok se ženidbeni vez ne raskine. Lice, koje je sklopilo nevaljan brak (ništav, rušljiv) uz obdržavanje bitne forme, nalazi se u zakonitom braku sve dotle, dok se brak ne proglasi nevaljanim.

Krivično djelo je dovršeno, čim se (crkveno ili građanski) sklopi novi brak. Za pokušaj se ne kažnjava, a tako ni za (dovršeno) djelo iz nehata (culpa).

Krivično djelo dvobračja kažnjava se strogim zatvorom i progonja se sudbeno po službenoj dužnosti.

Rok zastare prava na gonjenje za krivično djelo dvobračja ne teče od dana kada je djelo počinjeno,[11] već od dana kada je raniji brak prestao (raskinućem ženidbenog veza, proglašenjem nevaljanosti braka).

4. Zatajenje i obmanjivanje obzirom na činjenicu odlučnu za valjanost braka. § 291. Krivičnog Zakonika glasi: »Ko stupajući u brak lukavo prikrije od druge stranke kakvu činjenicu zbog koje se brak može oglasiti ništavim[12]

[8] Ispor. kan. 2356. crkv. Zakonika: »Bigami, idest qui, non obstante conjugali vinculo, aliud matrimonium, etsi tantum civile, uti aiunt, attentaverint, sunt ipso facto infames; et si, spreta Ordinarii monitione, in illicito contubernio persistant, pro diversa reatus gravitate excommunicentur vel personali interdicto plectantur.«

[9] Propisi § 290. Kriv. Zakonika ne tiču se pripadnika islamske vjeroispovijesti, koliko se ne radi o višemuštvu (polyandria), jer njima građanski zakon dopušta višeženstvo.

[10] Po crkv. Zakoniku (ispor. kan. 2356. cit. u op. 8.) nema bigamije, ako je ili prvi brak nevaljan ili drugi valjan.

[11] Inače to biva po § 80. Kriv. Zakonika: »Zastarevanje prava na gonjenje počinje onoga dana kad je krivično delo učinjeno.«

[12] Brak je »ništav«, koji je ipso jure od iskona nevaljan. Brak je »rušljiv«, koji se ima po sudu, na osnovu pobijanja privatnog ovlaštenika u propisanom roku, presudom poništiti »ex tunc«. — Kanonsko pravo ne poznaje »rušljiv« brak.

ili rušljivim,[13] kazniće se strogim zatvorom. — Isto tako kazniće se i ko drugoga lukavim obmanjivanjem zbog koga se brak može pobijati,[14] navede da s njim stupi u brak. — Gonjenje se preduzima po predlogu i to samo onda ako je brak zbog prikrivene činjenice ili zbog obmanjivanja oglašen da ne važi.«

Radi se o činjenici, od koje ovisi valjanost braka.[10] Krivično djelo počinja lice, koje stupajući u brak takovu činjenicu namjerice zataji drugoj stranci, koja za nju ne zna. Krivično djelo počinja i lice, koje stupajući u brak takovu činjenicu drugoj stranci namjerice krivo prikaže i time ju navede na brak.

Krivično je djelo dovršeno, čim se brak (crkveno ili građanski) sklopi. Za pokušaj se ne kažnjava.

Spomenuta krivična djela kažnjavaju se strogim zatvorom.

Sudbeno proganjanje (gonjenje) preduzima se samo na prijedlog povrijeđene druge stranke, a ona može takav prijedlog podnijeti samo onda, ako se brak zbog zatajene ili krivo prikazane činjenice nevaljanim proglasi.

5. Preljub. § *292.* Krivičnog Zakonika glasi: »Kazniće se zatvorom do dve godine muž ili žena za preljubu koju bi jedno od njih izvršilo sa drugim licem, koje će se također kazniti istom kaznom.[15] — Gonjenje se preduzima po privatnoj tužbi, a ova se može dati tek ako se zbog te preljube brak razvede ili rastavi od stola i postelje. Smrću uvređenoga muža odnosno žene gasi se pravo na tužbu. — Ako su supruzi u vreme izvršenja preljuba vodili odvojeno život, može sud i osloboditi od kazne.«

Krivično djelo preljuba počinja lice, koje se nalazi u zakonitom braku, a izvrši spolno općenje sa bilo kojim licem drugoga spola. Preljub počinja i lice, koje je neoženjeno ili neudano, a izvrši spolno općenje sa licem drugoga spola, koje se nalazi u zakonitom braku.

Izraz »zakoniti brak« označuje ovdje kako brak, koji je naprosto valjan za građansko područje, tako i brak, koji je barem obzirom na formu sklapanja valjan za građansko područje.[16] Lice koje je sklopilo naprosto valjan brak, nalazi se u zakonitom braku sve dotle, dok se ne raskine sam ženidbeni vez. Lice, koje je sklo-

---

[13] Pobijati se može i »ništav« i »rušljiv« brak.

[14] I kod »rušljivog« braka postoji činjenica, o kojoj ovisi valjanost braka.

[15] Ispor. kan. 2357, § 2 crkv. Zakonika: »Qui (laici) publicum adulterii delictum commiserint... excludantur ab actibus legitimis ecclesiasticis, donec signa verae resipiscentiae dederint.« — Ispor. također kan. 2358.: »Clerici in minoribus ordinibus constituti, rei alicuius delicti contra sextum decalogi praeceptum, pro gravitate culpae puniantur etiam dimissione ex statu clericali, si delicti adiuncta id suadeant«..., i kan. 2359, § 2.: Si (clerici *in sacris*)... *adulterium... exercuerint, suspendantur...«*

[16] Po kanonskom pravu nema preljuba bez valjanoga braka.

pilo nevaljan brak (ništav, rušljiv) uz obdržavanje bitne forme, nalazi se u zakonitom braku sve dotle, dok se brak ne proglasi nevaljanim.

Krivično djelo preljuba kažnjava se običnim zatvorom do dvije godine. Za pokušaj se ne kažnjava, a ni za djelo iz nehata.

Sud može preljubnika i osloboditi od svake kazne, ako su supruzi, ma i bez dozvole vlasti, odvojeno život vodili u doba kada je preljub učinjen.

Sudbeno proganjanje (gonjenje) preduzima se samo na tužbu povređenog bračnog druga, a ovaj ju može podnijeti samo onda, ako je brak zbog dotičnog preljuba razveden (quoad vinculum)[17] ili (oblasno) rastavljen od stola i postelje. Smrću povređenog ženidbenog druga utrnjuje pravo na tužbu.

6. Pomaganje pri sklapanju ništava ili rušljiva braka. § 295. Krivičnog Zakonika glasi: »Ko znajući da se brak može uništiti pomogne da se izvrši venčanje, kazniće se zatvorom do tri meseca.«

Ovdje se radi kako o »ništavom« braku, t. j. o braku, koji je ipso jure od početka nevaljan, tako i o »rušljivom« braku, t. j. o braku, koji se tek presudom poništava »ex tunc«. Krivično djelo počinja svaka stranka, koja brak sklapa, a znade da je ništav ili rušljiv.[18] Krivično djelo počinja i svjedok, koji sklapanju prisustvuje, a znade da je brak ništav ili rušljiv. Krivično djelo počinje i građanski službenik,[19] koji izvrši vjenčanje, a znade da je brak ništav ili rušljiv.

Spomenuta krivična djela kažnjavaju se običnim zakonom do tri mjeseca. Za pokušaj se ne kažnjava, a ni za djelo iz nehata.

Sudbeno proganjanje (gonjenje) preduzima se po službenoj dužnosti.

7. Vjenčanje po vjerskom predstavniku. § 399. Krivičnog Zakonika glasi: »Verski predstavnik koji venča lica između kojih brak po zakonu nije dopušten, kazniće se zatvorom ili novčano. — Istom kaznom kazniće se i verski predstavnik, koji venča lice koje je ranije stupilo u brak po propisima ma koje u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca priznate veroispovesti ili koje je ranije zaključilo građanski brak. — Ako brak ostane na snazi, verski predstavnik će se kazniti novčano do 5.000 Dinara, a sud ga može i osloboditi od svake kazne.«

---

[17] Kanonsko pravo ne poznaje raskinuća veza poradi preljuba. Brak dakle, za koji važi kanonsko pravo na građanskom području, ne može se poradi preljuba raskinuti quoad vinculum, već samo rastaviti od stola i postelje.

[18] U slučaju dvobračja vrijedi za stranke § 290. Kriv. Zakonika naveden gore u točki 3.

[19] Za vjerskog predstavnika vrijedi § 399. Kriv. Zakonika naveden niže u točki 7.

Ovdje se radi najprije o braku što ga dotična lica ne mogu međusobno sklopiti (valjano ili) dopušteno, jer se tomu protive propisi, koji važe za građansko područje. Krivično djelo počinja vjerski predstavnik, koji izvrši vjenčanje pri takovom braku.

Radi se nadalje o novom braku, što ga sklopi lice, koje je ranije drugi brak sklopilo uz obdržavanje forme propisane za valjanost braka na građanskom području.[20] Krivično djelo počinja vjerski predstavnik, koji izvrši vjenčanje pri takovom braku prije, nego li je raniji brak quoad vinculum razriješen ili nevaljanim proglašen.

Krivično je djelo dovršeno, čim se vjenčanje izvrši. Za pokušaj se ne kažnjava, a ni za vjenčanje iz nehata.

Navedena krivična djela kažnjavaju se (običnim) zatvorom ili novčano. Ako brak ostane na snazi, kažnjava se vjerski predstavnik samo novčano, i to najviše do 5.000 dinara, a sud ga može i osloboditi od svake kazne. Brak ostaje na snazi, ako je samo nedopušten. T. zv. »rušljivi brak« ostaje na snazi, dok ga sud — na osnovu pobijanja po ovlašteniku u propisanom roku — presudom ne poništi.

Sudbeno proganjanje (gonjenje) poduzima se po službenoj dužnosti.

8. Omalovažavanje bračne ustanove. § 100. Krivičnog Zakonika glasi: »Ko javno izlaže porugi ili prezrenju Vladaoca, njegova prava, zakoniti red nasleđa ili postojeći oblik vladavine, kazniće se zatvorom do tri godine. — Istom će se kaznom kazniti i ko javno izlaže porugi ili prezrenju zakonom priznate ustanove: porodicu, brak i svojinu. — Ako je ovo izlaganje učinjeno na takav način da se time ma ko potstrekne na nasilno menjanje ovih prava i pravnih ustanova, učinilac će se kazniti zatvorom. — Za pokušaj se neće kazniti.«

Ovdje se ne radi o pojedinačkom braku već o braku kao pravnoj ustanovi. Krivično djelo počinja ko javno izvrgne poruzi (ismjehavanju) ili preziru samu bračnu ustanovu. Izraz »javno« obuhvata dvoje: i da je izvrgavanje učinjeno na mjestu pristupačnom općinstvu i da je njime prouzročeno u općinstvu ismjehavanje ili prezir bračne ustanove. Krivično je djelo dovršeno, čim javnost ismjehava ili prezire bračnu ustanovu. Sporedno je, da li je ovo izvrgavanje učinjeno usmeno, pismeno ili inače.

Spomenuto (dovršeno) krivično djelo kažnjava se (običnim) zatvorom do tri godine. I za pokušaj se kažnjava. Za djelo iz nehata (culpa) ne kažnjava se.

Bude li rečeno krivično djelo učinjeno na takav način, da se time ma ko podstrekne na nasilno mijenjanje (ukinuće) bračne ustanove, kažnjava se podstrekač (običnim) zatvorom do pet godina. I za pokušaj se tu kažnjava. Za djelo iz nehata (culpa) ne kažnjava se ni tu.

---

[20] Sporedno je, da li je prvi brak valjan ili nevaljan (ništav, rušljiv). Sporedno je također, da li je drugi brak valjan ili nevaljan (ništav, rušljiv).

Sudbeno proganjanje (gonjenje) poduzima se u svakom slučaju po službenoj dužnosti.

II. Istupi. 1. Naš novi Zakonik od 27. januara 1929. sadržaje samo dvije vrsti krivičnih djela: zločinstva i prestupe. Što je zločinstvo kazuje § 16. alin. 2.: »Zločinstva su ona krivična djela, za koja zakon propisuje smrtnu kaznu, robiju ili zatočenje«. Što je prestup kazuje § 16. alin. 3.: »Prestupi su ona krivična dela, za koje zakon propisuje strogi zatvor, zatvor ili novčanu globu.« O trećoj, najnižoj vrsti krivičnih djela, t. j. o istupima, koji se u austr. kazn. Zakoniku nazivaju prekršajima, ne govori naš Krivični Zakonik uopće. O njima biti će izdan poseban jedinstven zakon za čitavu državu, a dok taj ne stupi na snagu, važe i nadalje, uz neke preinake, propisi dojakošnjih krivičnih zakona, u koliko pojedina krivična djela u novom Krivičnom Zakoniku od 27. januara 1929. nijesu kvalificirana kao zločinstvo ili prestup.[21]

Spomenute preinake su ove: a) U slučaju sticaja (concursus delictorum) istupa sa zločinstvima ili prestupima po Krivičnom Zakoniku od 27. januara 1929. vodi se postupak o istupima odvojeno od postupka o tim zločinstvima i prestupima. Kada su pako u sticaju samo istupi, važe za nje propisi dojakošnjih zakona o sticaju više krivičnih djela.[22] b) Kazna strogog zatvora predviđena za istupe u dojakošnjim zakonima pretvara se u kaznu običnog zatvora. Ta kazna ne može biti kraća od jednoga dana ni duža od jednoga mjeseca. Novčana globa predvidjena za istupe u tim zakonima ne može biti manja od 10 dinara ni veća od 1.500 dinara.[23]

---

[21] Zakon o privremenom produženju važnosti zakonskih propisa o kažnjavanju istupa od 31. decembra 1929. (Služb. Nov. god. 1929. br. 1929. br. 307 — CXXXI). Stupio je na snagu dne 1. januara 1930. U § 1. ovoga zakona veli se: »Dok za celu Kraljevinu ne zadobije obaveznu snagu jedinstveni zakon o istupima, ostaju na snazi propisi dosadašnjih opštih krivičnih zakonika, zatim Zakona o istupima za područje Apelacionog suda u Novom Sadu (XL zakonski članak iz 1879 god.), kao i svi drugi zakonski propisi o krivičnim delima kvalifikovanima kao istupi (prekršaji, prestupci, prestopki), ukoliko ova krivična dela nisu obuhvaćena krivičnim zakonikom od 27 januara 1929 god., i to sa izmenama sledećih §§ 2 do 5.«

[22] § 2. cit. zakona: »U slučaju sticaja istupa pomenutih u § 1 sa zločinstvima i prestupima po Krivičnom zakoniku od 27 januara 1929 god., postupak o istupima vodiće se odvojeno od postupka o tim zločinstvima i prestupima. Kad su u sticaju samo istupi, važiće za njih propisi dosadašnjih krivičnih zakonika o sticaju više krivičnih dela.«

[23] § 3. cit. zakona: »Kazna »strogog zatvora« predviđena za istupe u zakonskim propisima pomenutima u § 1, ima se uzeti kao kazna zatvora. Ova kazna ne može biti kraća od jednog dana ni duža od jednog meseca zatvora, a novčana kazna predviđena u ovim zakonskim propisima ne može biti manja od 10 dinara ni veća od hiljadu i pet sto dinara.«

c) Pravo na sudbeno proganjanje (gonjenje) za rečene istupe zastaruje za 6 mjeseci, a pravo na izvršenje izrečene kazne zastaruje za godinu dana.[24] d) Kada minu tri godine, otkako je kazna za istup izdržana, zastarila ili oproštena, ima se ureda radi poništiti odnosna osuda i brisati u registrima o kaznama. Potrebno je za ovo da mine 5 godina, ako je dotičnik za istup dva ili više puta kažnjen.[25]

2. Zakon za ženidbe katolika od 8. listopada 1856. postavlja kao građanske ženidbene zabrane nedoraslost,[26] maloljetnost,[27] sudbeno dokazani preljub,[28] manjak navještaja[29] i udovički rok.[30] Povrede tih zabrana tvore istup iliti prekršaj. Povrede zabrane nedoraslosti, maloljetnosti, sudbeno dokazana preljuba i manjka navještaja kažnjavaju se na strankama, svjedocima i vjenčatelju strogim zatvorom od 3 do 6 mjeseci,[31] a povrede zabrane udovičkog roka kažnjava se na strankama primjereno okolnostima.[32]

---

[24] § 4. cit. zakona: »Pravo na gonjenje za istupe pomenute u § 1 zastareva za 6 meseci, a pravo na izvršenje kazne zastareva za jednu godinu.«

[25] § 5. cit. zakona: »Po isteku tri godine poslije izdržane, zastarele ili oproštene kazne radi istupa poništiće se osuda za budućnost i brisaće se u rubrikama o kaznama. Ako je učinilac već bio dva puta osuđen zbog istupa, osuda poništiće se tek po isteku pet godina poslije izdržane, zastarele ili oproštene kazne..«

[26] § 3. zakona: »Osobam, koje nisu još navršile četrnaeste godine, i koje su dakle po građanskom pravu nedorasle, nesmije se dopustiti ženidba.«

[27] § 5. cit. zakona: »Maloljetnici ili i punoljetnici, koji ne mogu sami po sebi pravno obvezati, nesmiju se ženiti bez privoljenja svoga zakonitoga otca. Ako otac nije više živ, ili ako nije sposoban zastupati ih, tad se ište za njih očitovanje urednoga zastupnika i privoljenje vlasti sudbene. — § 6. cit. zakona: »Da bi se mogli oženiti maloljetnici, koji su nezakonito rođeni, iziskuje se očitovanje tutora njihovoga i privoljenje vlasti sudbene. — § 8. cit. zakona: »Ako se kojemu maloljetniku ili osobi, skrbstvu podvrženoj, uskrati dopuštenje, da se može ženiti, i ako molitelji scijene, da im je time krivo učinjeno, imaju pravo zaiskati pomoć redovitoga sudca.«

[28] § 13. cit. zakona: »Dvije osobe, o kojih je sudbeno dokazano, da su učinile među sobom preljub, nesmiju se međusobno vjenčati.«

[29] § 14. cit. zakona: »Ženidba nesmije se sklopiti bez predhodne napovijedi (navještenja).«

[30] § 76. cit. zakona: »Ako je ženidba proglašena, da nije valjana, ili ako je smrću razrešena, nemože žena noseća, prije porođaja, a kada je dvojba, da li je noseća, prije nego prođe šest mjeseci, opet udati se...«

[31] § 35. cit. zakona: »Radi prekršaja zabrana ženidbenih, u zakonu ovom ustanovljenih... određuju se kako proti glavnomu krivcu, tako i proti svakomu, koji je pri tom na griješni način sudjelovao, one iste kazni, koji su u zakonih kaznenih (§ 507 općega kaznenoga zakonika...) određene proti sklapanju ženidbe protuzakonite, u koliko nebude učinjeno djelo

Prema Krivičnom Zakoniku od 27. januara 1929. ne tvore ni zločinstva ni prestupa povrede građanske zabrane nedoraslosti, maloljetnosti, sudbeno dokazana preljuba i manjka navještaja, u koliko takovu povredu počine stranke, svjedoci ili građanski vjenčatelj. Zato se ove povrede sada, prema propisima §§ 1. i 3.[33] Zakona o privremenom produženju zakonskih propisa o kažnjavanju istupa, imaju kazniti običnim zatvorom od jednoga dana do mjesec dana, pa vrijedi za zastaru propis § 4.,[34] za sticaj propis § 2.,[35] a za poništenje osude pro futuro propis § 5.[36] istoga Zakona.

Kako je nedoraslost (točnije: manjak propisane dobi) po kan. 1067, § 2 crkv. Zakonika[37] ženidbena zapreka, koja u Hrvatskoj i Slavoniji vrijedi i za građansko područje, to sada povreda ove zapreke tvori prestup po Krivičnom Zakoniku od 27. januara 1929. i kažnjava se po propisima §§ 291. 295. i 399. toga Zakonika,[38] pa vrijede za zastaru §§ 78—83,[39] za sticaj §§ 61—64,[40] a za poništenje

takovo, koje je težoj kazni podčinjeno.« — § 507. austr. kazn. zakonika: »Koj se da vjenčat, zamučavši poznatu sebi kojugod zakonitu zapreku ženidbe, nedobivši prije redovitog oprosta, ili koj podje u tudju zemlju, da tamo sklopi ženidbu, koja po zakonu domaćem nemože imat mjesta: kriv je prekršaju i ima se kaznit strogim zatvorom od tri do šest mjesecih, a zavoditelj ima biti vazda kažnjen strožije«.

[32] § 77. zak. za žen. kat.: »Ako propis ovaj (t. j. o udovičkom roku) bude narušen... proti objema strankama ima se odrediti kazan, okolnostim primjerena...«

[33] Cit. u op. 21. i 23.

[34] Cit. u op. 24.

[35] Cit. u op. 22.

[36] Cit. u op. 25.

[37] »Vir ante decimum sextum aetatis annum completum, mulier ante decimum quartum item completum, matrimonium validum inire non possunt.«

[38] Cit. gore pod I. 4. 6. 7.

[39] § 78. Pravo na gonjenje krivičnih dela zastareva: za dvadeset godina kod zločinstava za koja je propisana smrtna kazna ili večita robija; za petnaest godina kod zločinstava za koja je potpisana kazna lišenja slobode do dvadeset godina; za deset godina kod ostalih zločinstava; za pet godina kod prestupa za koje je propisan strogi zatvor ili zatvor duži od jedne godine; za dvije godine kod svih ostalih prestupa. § 79. Zastarevanje prava na gonjenje počinje onoga dana kad je krivično djelo učinjeno. — Zastarevanje se prekida svakom sudskom radnjom koja je zbog učinjenog krivičnog dela upravljena protiv učinioca u cilju gonjenja. — Sa svakim prekidanjem počinje ponovo zastarevanje. Ipak će pravo na gonjenje krivičnog dela u svakom slučaju zastareti ako prođe dva puta onoliko vremena koliko je po zakonu za zastarelost prava na gonjenje za to delo propisano. § 80. Zastarevanje ne teče za vreme za koje se po zakonu gonejnje ne može početi ili produžiti. § 81. Pravo na izvršivanje kazne zastareva: kod smrtne kazne i večite robije za dvadeset i pet go-

osude pro futuro § 90. alin. 3. istoga Zakonika.[41] — Povredi građ. zabrana nedoraslosti, iliti istupa, mjesta je samo u slučaju, kada lice ispod 14 godina, koje je dobilo oprost od zapreke dobi, ženidbu sklopi bez oprosta od zabrane nedoraslosti.

Što se tiče povrede građanske zabrane udovičkog roka po strankama, ne tvori ni ona zločinstva ni prestupa po Krivičnom Zakoniku od 27. januara 1929. Zato se ova povreda sada, prema pro-

---

dina; kod robije ili zatočenja do deset godina za petnaest godina; kod strogog zatvora i zatvora dužeg od jedne godine za pet godina; kod svake druge kazne za dve godine. § 82. Zastarevanje počinje onoga dana kada je presuda stala na snagu. — Zastarevanje se prekida hvatanjem osuđenika radi izvršenja kazne. — Zastarevanje novčane kazne prekida se svakom radnjom izvršne vlasti koja je upravljena na izvršenje novčane kazne. — Sa svakim prekidanjem počinje ponovo zastarevanje. Ipak pravo na izvršenje kazne u svakom slučaju zastareva ako prođe dva puta onoliko vremena koliko se po zakonu za zastarelost prava na izvršenje te kazne traži. § 83. Zastarevanje ne teče za vreme za koje se izvršenje kazne po zakonu ne može preduzeti.

[40] § 61. Ako se jednim delom povredi više zakonskih propisa ili više puta jedan isti zakonski propis, kazna se određuje po onom zakonu, koji propisuje najstrožiju kaznu a pri nejednakim vrstama kazne najtežu vrstu. — Sporedne kazne i mere bezbednosti moraju se ili mogu se izreći prema tome da li ih koji od povređenih zakona predviđa ili dopušta. § 62. Ko zbog više krivičnih dela zasluži više vremenih kazna lišenja slobode, osudiće se na jednu kaznu koja se sastoji u povišenju zaslužene najteže kazne. — Povišena kazna ne sme dostići iznos pojedinih zasluženih kazna niti sme preći dvadeset godina robije ili zatočenja ni pet godina strogog zatvora ili zatvora. — Povišenje zaslužene najteže kazne izriče sud po slobodnoj oceni s obzirom na ostale zaslužene kazne. — Za primenu sporednih kazna i mera bezbednosti vredi propis §-a 61. od. 2. § 63. Ko zbog više krivičnih dela zasluži više kazna, a među njima i novčanu kaznu, osudiće se pored kazne lišenja slobode, određene prema propisima §§ 61. i 62. i na novčanu kaznu, a ko zbog više krivičnih dela zasluži više novčanih kazna, osudiće se na pun iznos pojedinih zasluženih kazna. — Propisi §-a 44. važe i ovde. § 64. Propisi §§ 62. i 63. primenjuju se i tada ako lice, pre nego što je izrečena kazna izdržana, zastarela ili oproštena, bude osuđeno zbog krivičnog dela koje je učinjeno pre objavljivanja ranije presude. Kazna koju je osuđenik izdržao uračunava se pri odmerivanju nove kazne.

[41] § 90. stav 5.: »Po isteku pet godina posle izdržane, zastarele ili *oproštene kazne, može sud po molbi lica koje je prvi put osuđeno svojim* rešenjem poništiti za budućnost i protiv njega izrečenu osudu sa svim njezinim zakonskim posledicama, ako se je za to vreme dobro vladalo i ako je oštećeniku po mogućstvu naknadilo štetu prouzrokovanu svojim delom. No ništenjem osude ne mogu se vređati prava trećeg lica na naknadu štete.

pisima §§ 1. i 3.[42] Zakona o privremenom produženju važnosti zakonskih propisa o kažnjavanju istupa, ima kazniti običnim zatvorom od jednoga dana do mjesec dana ili novčanom globom od 10 do 1.500 dinara, pa vrijedi za zastaru § 4.,[43] za sticaj § 2.,[44] a za poništenje osude pro futuro § 5. istoga zakona.[45]

Što se tiče povrede građanske ženidbene zabrane nedoraslosti, maloljetnosti, sudbeno dokazana preljuba, manjka navještaja i udovičkog roka po vjerskom vjenčatelju (vjerskom predstavniku), tvori ona sada po Krivičnom Zakoniku od 27. januara 1929. prestup i kažnjava se po § 399.[46] toga Zakonika, te vrijede za zastaru §§ 78—83,[47] za sticaj §§ 61—64,[48] a za poništenje osude pro futuro § 90 alin. 3. istoga Zakonika.[49]

[42] Cit.u op. 21. i 23.
[43] Cit. u op. 24.
[44] Cit. u op. 22.
[45] Cit. u op. 25.
[46] Cit. gore pod I. 7.
[47] Cit. u op. 39.
[48] Cit. u op. 40.
[49] Cit. u op. 41.

Harmonija evanđeoskih izvještaja o ukazivanjima Krista Gospodina poslije uskrsnuća.

Dr. M. Selec·

(Nastavak)

6. *Isus se ukazuje ženama.*

O ukazanju Isusovu ženama govore Matej (28, 9. 10.), Marko (16, 9.) i Ivan (20, 14—18.). Matej pripovijeda, da se Isus ukazao ženama na putu, kad su se vraćale sa groba. Marko samo spominje, da se Isus ukazao prvoj Mariji Magdaleni. Luka šuti o ukazanju Isusovu ženama. Iz Luke 24, 9. 10 čini se, da su žene anđelovu vijest odmah javile učenicima, t. j. prije nego im se ukazao Isus, a tome je u prilog i redak 23. Ivan opisuje ukazanje anđela Magdaleni (20, 10.—13.), a zatim ukazanje Isusovo Magdaleni kod groba (20, 14.—18.). Hoćemo li ove izvještaje dovesti u sklad, treba odgovoriti na ova pitanja:

a) Koliko puta se ženama Isus ukazao?

b) Kada im se Isus ukazao, prije nego su žene obavijestile apostole o uskrsnuću, ili poslije toga?

c) Kojima se ženama Isus ukazao?

a) Koliko puta i kojima se ženama Isus ukazao?

Neki egzegete[119] uzimlju, da je ukazanje ženama kod Mateja (28, 9—10.) identično sa onim kod Ivana (20, 14—18.). Belser[120] bazira identitet obiju ukazivanja na tome, što Matej spominje Mariju Magdalenu i drugu Mariju, a mimoilazi druge žene, te što nema mijenjanja subjekta u r. 9. t. j. ne isključuje Mariju Magdalenu od ukazanja Isusova. »Dann kann man aber kaum mehr zweifeln, dass er dieselbe Erscheinung im Auge hat wie Johannes. Dieser Evangelist berücksichtigt augenscheinlich den Matthäus (ebenso wie den Lukas) und stellt nur dies bestimmt heraus, dass die Erscheinung

---

[119] Maldonat, Hug, Maier, Schegg i djelomično Cornely: cf. Pölzl: Komentar IV. 421. 1.

[120] Die Geschichte des Leidens und Sterbens, der Auferstehung... str. 491. ss.

des Auferstandenen der Maria Magdalena zuteil geworden sei, und zwar erst, nachdem sie vorher vom Grabe in die Stadt zurückgeeilt und dem Petrus und Johannes Meldung von der Leere des Grabes gemacht hatte. Das ist eine hochwichtige Ergänzung oder Richtigstellung; hingegen schliess er den Zug in den Bericht des Matthäus nicht aus, wonach neben Magdalena noch Maria Klofä bei dem Vorgange (Erscheinung Jesu) anwesend war. Sinn und Tendenz des johanneischen Berichtes ist nur, zu zeigen, dass die Erscheinung der Magdalena gegolten, dass der Herr ihr zuerst sich gezeigt habe, wie Markus (16, 9.) ganz ausdrücklich sagt; im übrigen stösst er den Bericht des Matthäus nicht um.« Ponajprije treba naglasiti, da Matejev izvještaj o događajima poslije uskrsnuća Isusova imade karakter sumarnog konstatiranja činjenica,[121] dok Ivanov izvještaj teče hronološki; te Ivan kao da ne će ni spominjati onoga, što se paralelno zbivalo, da ne poremeti kako svoj hronološki red. Da Ivan kani samo ustvrditi, da je Marija Magdalena vidjela Spasitelja i to prva, kao što to isto samo napominje Marko, jest presmiona tvrdnja, što više, sasma isključena, jer Ivan bi, kad bi to htio, jednostavno ukratko poput Marka spomenuo, da je Marija Magdalena prva vidjela Spasitelja, a ne bi prikazao ukazanje Mariji Magdaleni u drugim okolnostima nego li je to prikazao Matej.

Ukazanje Isusovo ženama kod Mateja bilo je na putu kad su žene već otišle od groba. Da su žene otišle od groba prije nego su vidjele Isusa, vidi se i iz Marka i Luke. Kod Ivana Magdalena vidi Spasitelja kod groba. Sa *ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἑστῶτα*... veže Ivan tako jasno ukazanje Isusovo Mariji Magdaleni sa mjestom (kod groba), kao što Matej sa *καὶ ἀπελθοῦσαι ταχὺ . . . ἔδραμον . . . καὶ ἰδοὺ Ἰησοῦς ὑπήντησεν αὐταῖς* stavlja ukazanje Isusovo dalje od groba. Identificirati oba ukazanja znači identificirati mjesto ukazanja, a to znači navesti silu ili Matejevu ili Ivanovu tekstu. Možda Belser suponira, da je memorija sv. Ivana u starosti kad je pisao svoje evanđelje bila tako oslabljena, da je morao doći u sukob s Matejevom oznakom mjesta ukazanja Isusova ženama? Drugačije je neshvatljivo mimoilaženje Belserovo ove razlike kod Mateja i Ivana. Da su Isusovo uskrsnuće i ukazivanja Njegova poslije uskrsnuća takvi događaji, da su se neizbrisivo usjekli u pamćenje ljubimcu Isusovu, mislim da nije potrebno dokazivati.

Osim razlike mjesta ukazivanja, ima još razlika, koje se ne dadu složiti sa identičnošću obiju ukazanja. Kod Mateja je prva

---

[121] Matejev tekst sastoji iz sljedećih fragmenata ili sumarnih konstatacija: 28, 1 (dolazak žena na grob), 28, 2—4 (otvorenje groba), 28, 5—10 (ukazanja anđela i ukazanje Isusovo) je kako ćemo vidjeti jedna cjelina, 28, 11—15. prijava stražara, laž poglavara i njezino raširenje. 28, 2—4, 11—15. ide zajedno. 28, 1. je identično sa Iv. 20, 1. 28, 5—10 je sasvim različno od Ivanova 20, 11—18.

riječ Isusova pozdrav ženama *χαίρετε*, a kod Ivana pitanje: *γύναι τί κλαίεις?* Kod Mateja žene *ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ*, a Isus im toga ne krati, dok kod Ivana veli Isus Mariji Magdaleni: *μή μου ἅπτου*. Belser kaže: Ein Widerspruch zwischen Mt. 28, 9 und Jo. 20, 17 besteht nicht: auch letzterer Stelle hat Magdalena (und ihre Begleiterin) den Herrn wirklich angefasst, wie aus *μή μου ἅπτου* hervorgeht = lasse mich los; durch diese Worte will der Heiland Magdalena veranlassen, dem Umklammern ein Ende zu machen; er will von ihr loskommen, um hinzugehen zum Vater (Jo. 14, 4.).«[122] Belser imade krivo kad to tvrdi, jer iz retka 16. i 17. slijedi, da je Marija Magdalena tek htjela, da se dotakne Isusa i da je Isus tome predusreo sa: *μή μου ἅπτου*. Da je Ivan htio Isusovim riječima *μή μου ἅπτου* dati smisao koji vidi Belser, morao bi Ivan, koji zorno prikazuje, uz oznaku, da se Marija Magdalena okrenula *(στραφεῖσα)* istaknuti, da se je i dotaknula Isusa, ali toga on ne ističe. Napokon, kad bi Ivan i suponirao, da se Magdalena dotaknula Isusa, morao bi zapovijed (koju vidi Belser): ostavi me — lasse mich los — označiti ne sa *μή μου ἅπτου* (noli me tangere — nemoj me se dotaknuti) već sa *ἀπολύε μου* ili sa drugom eventualno ekvivalentnijom riječju za smisao: ostavi me: .

Belser upire svoju hipotezu na to, što Matej ne mijenja subjekta za izvješteno u r. 9. i 10., a za r. 5—8. to dopušta. »Man möchte freilich den ersten Evangelisten tadeln, dass er 28, 5—8 eine andern Frauen gewordene Engelerscheinung erwähnt, ohne den Wechsel der Personen irgendwie bemerklich za machen.«[123] To tumači ovako: »Und doch ist es derselbe Matthäus hier und im übrigen Evangelium, d. h. es begegnet uns hier dieselbe Gleichgültigkeit gegen nähre chronologische Fixierung, Unterscheidung, Hervorhebung individueller Züge; er hat nur die Sache im ganzen im Auge. Danach stellt er in einem Bericht über die Vorgänge am Morgen des 17. Nisan 783 heraus den Grabbesuch der galiläischen Frauen, eine Engelerscheinung vor denselben und eine Erscheinung des Auferstandenen selbst vor ihnen; nähere Angaben über die genaue Zahl der Frauen (er führt zwei mit Namen mehr), über den bestimmten Zeitpunkt der einen oder andern Erscheinung, über die näheren Umstände und die Art der Beteiligung macht er nicht.«[124] No time se dade protumačiti samo propust onoga, što imadu drugi evanđeliste, a nipošto isticanje nečega što drugi nemaju.

Ukazanje anđela Mariji Magdaleni (Iv. 20, 11—13.) ne može biti nipošto paralela, t. j. identično sa ukazanjem anđela ženama kod Mateja (28, 5—7.), jer kod Mateja (isto kod Marka i Luke) anđeo javlja ženama, da je Isus uskrsnuo i t. d., dok kod Ivana ne samo da toga nema, već je to riječima *ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς*

[122] Belser: Die Geschichte... 493.
[123] Ibidem 493.
[124] Ibidem 493.

τὰ ὀπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἑστῶτα (Iv. 20, 14.) posve isključeno. Da je Matejev tekst 28, —10 jedna cjelina, koja teče hronološkim redom, nemamo nikakvog razloga da o tome sumnjamo. Ako za retke 5—8 moramo uzeti, da se odnose na žene bez Magdalene, moramo to uzeti i za retke 9. i 10., jer nemamo razloga da opet mijenjamo subjekt, što više jer je hronološka veza t. j. neposredni redoslijed između retka 8. i 9. čvrst, ne možemo dopustiti, da Matej suponira ovdje mijenjanje subjekta.

Iz sveg toga slijedi, da se mora uzeti sa većinom kat. egzegeta,[125] da se Isus ukazao Mariji Magdaleni posebice (iz Marka 16, 9. vidi se da je to prvo ukazanje), a posebice ostalim ženama, i to iza ukazanja Magdaleni.

b) Kada se Isus ukazao ženama?

Mariji Magdaleni se Isus ukazao kod groba (Iv. 20, 14.—18.), to je ukazanje bilo prvo (Mr. 16, 8.). To je iz dosele rečenog jasno. Pita se, kad je bilo ukazanje drugim ženama, koje izvješćuje Matej 28, 9 i 10. Knabenbauer i Pölzl tvrde, da su žene vidjevši anđele u grobu i čuvši vijest o uskrsnuću pošle u grad i javile to apostolima, a onda su opet išle na grob i vraćajući se sa groba vidjele su Isusa.[126]

---

[125] Sv. Jeronim, sv. Augustin, Toma Akvinski, Lyran, Cornelije a Lapide, Calmet, Reischl, Bisp., Knabenbauer i dr. isp. Pölzl: Komentar IV. str. 421. — Quae prius viderat Dominum resurgentem cum altera Maria, et eius pedibus fuerat advoluta, postea reversa per noctem (domi enim ob desiderium eius manere non poterat) venit ad sepulcrum... S. Hier. ep. CXX ad Hedib. c. V. Migne 22.; — bis numero apparuerat mulieribus; semel ad monumentum, et iterum occurrens revertentibus a monumento. S. August.: De consensu Evangelistarum lib. III. cap. XXV. n. 70. Migne 34; Jacobus Tirinus: In s. Script. commentarius str. 55, citira Toleta i Petavija; Corn. a Lap.: Prima ergo sola Magdalena, ut est in Marco, videt Christum resurgentem, utpote quae amore Christi prae caeteris ardebat, ideoque eius sepulcro indivulsa adhaerebat. Mox, Christo iubente, Magdalena caeteras mulieres abeuntes festino gradu subsecuta et assecuta, ibi cum eis rursum Christum vidit et audivit salutantem. Ita s. Chrysostomus, Hier., Theophylactus, Euthymius et alii. Commentaria in Script. s. Tomus XV. str. 653.; West i Duquesne, vidi kod Cellini op. c. 62.; Joh. Bapt. Lohmann: Das Leben unseres Herrn und Heilandes Jesus Christus nach den vier Evangelisten. Paderborn 1906, str. 337.; Dr. Vimer: Muka i Slava G. N. I. Kr., str. 263.

[126] Žene kod prvog posjeta vidjele su samo anđele, a ne Isusa. Isus im se ukazao kod drugog posjeta. Vidi se to odatle, što dvojica koji su išli u Emaus: nihil aliud sciunt quam mulieres fuisse ad monumentum et dixisse se visionem angelorum vidisse; unde sequi videtur Christum illis mulieribus nondum apparuisse, cum prima vice redirent a sepulcro. Vix enim assumi poterit vel mulieres de visione quidem angelorum narrasse, sed de apparitione ipsius Domini tacuisse, vel duos discipulos eam mulierum narrationem ne mentione quidem dignam esse, utpote a veritate maxime

Da bi žene kod prvog posjeta groba vidjele samo anđele, a tek na povratku sa drugog posjeta groba, da bi im se Isus ukazao, mislim da nije tako vjerojatno kao da Matej govori samo o jednom posjetu žena. I ako je Matej sumaran, te samo spominje činjenice, mora se priznati, da r. 5—10. sačinjavaju jednu zorno prikazanu cjelinu, koja se ne smije rastrgati. Veza između 8. i 9. r. *(ἔδρα μου ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ* i *καὶ ἰδοὺ Ἰησοῦς ὑπήντησεν αὐταῖς)* jest takova da ne dopušta, da se između 8. i 9. r. umetne: došavši u grad javiše učenicima, što su vidjele, a poslije se povratiše na grob i kad su se sa groba vraćale, gle, susretne ih Isus. Da su žene prije nego su vidjele Isusa, doživljaj na grobu javile učenicima, ne bi Matej rekao u r. 8. »trčahu da jave«, već »otrčavši javiše učenicima njegovim«. U r. 8. jasno veli Matej, da se žene vraćaju sa groba, a u r. 9. gle susretne ih Isus. Zar *ὑπήντησεν*, jer slijedi sa emfazom *καὶ ἰδοῦ* iza predašnje rečenice ne označuje, da je između r. 8. i 9. veza takova, da radnja označena sa *ἀπαγγεῖλαι* još nije dovršena kad se je zbilo referirano u r. 9. i 10. Ne smeta ništa, što smo uzeli, da referirano u r. 2. usprkos *καὶ ἰδοὺ* nije se dogodilo iza onoga u r. 1. već prije. Da *καὶ ἰδοὺ* ne veže r. 1. sa 2. je razlog obzir na sve ostale evanđeliste, a ovdje toga razloga nemamo. Osim Marije Magdalene ne spominje nijedan evanđelista, da bi koja druga žena išla dva puta na grob Isusov u prvi dan po suboti. Knabenbauer i Pölzl pozivlju se na sv. Luku. No Luka ni sa 24, 9 ni sa 24, 22—24 ne isključuje, da su žene odmah na prvom povratku sa groba vidjele Uskrsnuloga. Sa 24, 9. ne kani Luka ustvrditi, da su žene javile svoj doživljaj na grobu (ukazanje anđela) prije nego su Isusa vidjele, jer spominje u slijedećem retku, da je i Marija Magdalena s drugim ženama to referirala. Marija Magdalena nije mogla reći, da je vidjela samo anđele, a Isusovo ukazanje prešutjeti. Kad dakle Luka Mariju Magdalenu, koja je već Spasitelja uskrsnuloga vidjela, spominje zajedno sa drugim ženama, samo je znak, da njegovoj svrsi ne konvenira, da spomene, da su žene već vidjele Spasitelja.

Općenito je mišljenje egzegeta, da se Isus najprije pokazao svojoj Majci Bl. Dj. Mariji, a evanđeliste toga ne ističu, jer drže, da to nije ni potrebno istaknuti. Kad su žene izvršile nalog anđelov, da nijesu još vidjele Isusa, najvjerojatnije je, da bi išle potražiti Bl. Dj. Mariju, ili da joj jave tu vijest, ili da od nje što točnije doznadu o Isusu, negoli da idu opet na grob. Želja da vide Isusa, poslije ukazanja anđela i izvršenja naloga njegova, vukla bi ih dakle k Bl. Dj. Mariji, a ne na grob. Od bl. Dj. Marije bi sigurno čule, da je Isus uskrsnuo, a njoj bi svakako morale vjerovati, kad i ne bi vidjele samoga Isusa, te bi ih želja da vide Spasitelja prije kod nje zadržala, negoli bi ih tjerala po drugi puta na grob.

Dvojica učenika na putu u Emaus pripovijedaju Isusu, što su im žene saopćile (Lk. 24, 22—24), ali da bi žene već vidjele Isusa, ne kažu. Time sv. Luka ne isključuje, da su Magdalena i druge žene već vidjele Isusa, kao što to ne isključuje ni sa 24, 9., već iz istog

razloga šuti i na ovom mjestu o ukazanju Isusovu ženama. No još su dvije mogućnosti zašto Luka u 24, 22—24 ne spominje ukazanje ženama. Prva je koju ističe sv. Augustin: »Fieri itaque potest ut timore prius in via noluerint dicere quod eum audierant resurrexisse, quando tantummodo angelos dixerunt visos esse mulieribus: ignorantes enim cum quo loquerentur, merito possent esse solliciti ne quid passim de Christi resurrectione jactantes in manus inciderent Judaeorum«.[127] No držim, da ova mogućnost ne može dostatno protumačiti, zašto učenici ne spominju, da su Ga žene vidjele. Ako se učenici boje to spomenuti, jer ne poznaju Isusa i boje se Židova, zašto onda ističu da je Isus bio *ἀνὴρ προφήτης δυνατός ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ* (24, 19) i *ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ* (24, 21), čime priznaju Neznancu, da su bili učenici Isusovi. Druga je mogućnost, da su učenici emauski čuli za uskrsnuće Isusovo ne od žena prije nego su vidjele Isusa, nego od onih žena, koje nijesu vidjele Isusa kod onog ukazanja, koje spominje sv. Matej (28, 9 i 10).

---

alienam, existimasse eamque contempsisse. — Ako se ukazanje Isusovo ženama odgodi na drugi pohod, onda se dade protumačiti, što veli Marko 16, 8.: fugerunt de monumento et nemini quidquam dixerunt. — Knabenbauer: Commentarius in Mt. 554, i 55. — Die den Frauen zuteil gewordene Erscheinung Jesu ist aus folgenden Gründen nicht in die Zeit der Rückkehr vom ersten Grabbesuche, sondern in eine spätere Tageszeit zu verlegen: Die fluchartige Rückkehr der Frauen vom Grabe in die Stadt, die von Furcht und Entsetzen erfüllt waren, scheint eine Erscheinung des Herrn auf dem Wege auszuschliessen; die Worte der Emauswanderer (Lk. 24, 22—24.) sagen ganz bestimmt aus, dass die am frühen Morgen das Grab besuchenden Frauen zur Zeit ihrer Rückkehr und Berichterstattung an die Jünger den Herrn nicht gesehen haben. Matthäus erzählt somit eine Erscheinung des Herrn, die bei einem späteren Grabbesuche stattfand. Es ist mir nicht recht verständlich, wie man einen wiederholten Grabbesuch in den sorgen- und kummervollen Stunden des Auferstehungstages bezweifeln kann, zumal die Frauen bei der ersten Anwesenheit am Grabe den Auftrag erhalten hatten, sofort mit der erhaltenen Botschaft in die Stadt zu eilen.

Der Verlauf der Ereignisse am Auferstehungsmorgen und — vor — mittag ist somit folgender: 1. Am frühen Morgen begaben sich fromme Frauen zum Grabe. Als Maria Magdalena in die Nähe des Grabes gekommen war und den Stein vom Grabe weggewälzt sah, eilte sie zurück zu Petrus und Johannes. Die übrigen Frauen gingen bis zum Grabe, hatten dort eine Erscheinung der Engel. . . . 4. Den frommen Frauen erschien Jesus während der Rückkehr von einem weiteren Grabbesuche. Die Frage, ob sich auch die Maria Magdalena darunter befand, lässt sich weder bestimmt bejahen noch verneinen. Pölzl: Kommentar IV. 421 i s.

[127] De consensu Evangelistarum l. III. c. 25. n. 73. Migne 34.

c) Koje su žene vidjele Isusa kod drugog ukazanja ženama?

Iz Matejeva izvještaja, koji jedini izvješćuje o ukazanju Isusovu ženama na povratku sa groba Isusova, ne možemo razabrati, koje su žene bile dionice toga ukazanja, ali ipak imademo kod evanđelista tragove, po kojima bismo mogli zaključiti, da Isusa nijesu vidjele sve žene, koje su grob posjetile.

Marko nam spominje koje su žene kupile mirodije. To su bile: Marija Magdalena, Marija Jakobova i Saloma (Mr. 16, 1.). Da bi još koja žena sudjelovala kod kupovanja mirodija, nema razloga da to ustvrdimo. Ove iste žene bile su i pod križem Isusovim sa bl. Djevicom Marijom.[128] Luka nabraja (24, 10.) žene, koje su javile apostolima vijest o Isusovu uskrsnuću. Bile su to: Marija Magdalena, Ivana, Marija Jakobova i ostale. Da sa *αἱ λοιπαὶ* misli samo na Salomu, posve je isključeno. Bile su dakle, osim Salome među *ἀι λοιπαί)* još barem dvije, kojima ne znamo imena. Kad je Marija Magdalena otrčala k Petru i Ivanu, vidjele su Marija Jakobova, Ivana, Saloma i druge žene anđele u grobu. Saslušavši vijest o Isusovu uskrsnuću i poruku učenicima bježe iz groba pune straha i uzbuđenja. U duši njihovoj borio se strah sa radošću. Putem su se vjerojatno razišle, jer su Marija Jakovljeva i Saloma noseći sa sobom mirodije išle polaganije od ostalih žena. Ukazanje Isusovo, koje spominje Matej, imale su po tom samo Marija Jakovljeva i Saloma, a Ivana i druge žene javile su učenicima samo vijest anđelovu o uskrsnuću Isusovu. Time bi bilo potpuno razumljivo zašto emauski učenici ne spominju ukazanje Isusova ženama, jer su mogli primiti vijest o Isusovu uskrsnuću od onih žena, koje su samo anđele vidjele. Da Ivana i još nekoje žene nijesu vidjele Isusa sa Marijom Jakobovom i Salomom tome je u prilog i razlog, zašto se Isus ukazuje ženama prije nego svojim apostolima. Isus se ukazao ženama prije nego svojim učenicima, da nagradi njihovu ljubav,[129] koja ih je tje-

[128] Matej (27, 55 i 56) kaže, da su pod križem Isusovim bile mnoge žene, koje su Isusa slijedile iz Galileje, među kojima bijahu: Marija Magdalena, Marija majka Jakova i Josipa i majka sinova Zebedejevih. Marko spominje: Magdalenu, Mariju Jakova i Josipa i Salomu 515, 40.). Ivan spominje: Bl. dj. Mariju, Mariju Kleofinu i Mariju Magdalenu (19, 25.). Saloma je majka sinova Zebedejevih, a Marija Kleofina je majka Jakova i Josipa (Pölzl: Komentar IV. str. 331, 332.). Matej kaže: *ἦσαν δε ἐκεῖ γοναῖκες πολλαί ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι . . .* I ako se iz Mateja, Marka i Luke razabire, da su bile mnoge žene iz Galileje na Kalvariji nijesu sve bile pod križem. Obzirom na Ivana (19, 25.) možemo kazati, da su pod križem bile uz Bl. dj. Mariju ove žene: Magdalena, Marija Jakobova i Saloma, a druge su stajale podalje

[129] Na pitanje zašto se Isus ukazao najprije ženama lijepo odgovara Maldonat: 1° jer su htjele da Ga pomažu, 2° jer su ustrajale pod križem i do konca pogreba, 3° pošto su vidjele Isusa, nijesu više dvojile. Comm. in Mat. 668, 669.

rala, da Mu mrtvu iskažu počast, koju bi mogle platiti progonstvom sa strane poglavara svećeničkih. Nevjerojatno je, da ne bi pomišljale na pogibelj, koja im je prijetila kod pohoda groba. Njihova ljubav je bila silna i zaslužila je, da ih Isus nagradi svojim ukazanjem prije nego se ukaže apostolima. No da su Magdalena, Marija Jakobova i Saloma zaslužile veću nagradu pred ostalim ženama nema dvojbe, ta one su stajale sa bl. Dj. Marijom pod križem Isusovim, i još su mnogo žrtvovale kupivši skupocjene mirodije. Marija Magdalena vidi prva Isusa. Marija Jakobova i Saloma vide također Isusa na putu. Ivana i druge žene vidjele su anđele i čule vijest o uskrsnuću, kao i Magdalena, Marija Jakobova i Saloma. Sve su nagrađene, ali prema stepenu ljubavi, koju su gojile i pokazale prema Isusu. Marija Magdalena ljubila je Isusa najviše. To se vidi iz svega njezina držanja. Ona je sva zaronjena u Isusa. Pomisao, da je tko ukrao tijelo Isusovo i time počinio na Njemu novi zločin, tjera je ne samo k Petru i Ivanu, već joj tjera suze na oči. Samo za nju kaže evanđelje, da je plakala. Time doduše nije isključeno, da su i druge žene na grobu plakale, ali je svakako istaknuta time veća žalost njezina za Isusom, negoli drugih žena. Radi najveće ljubavi, Marija Magdalena je najviše nagrađena time, što je prva vidjela Isusa. Marija Jakobova i Saloma ne samo da dolaze na grob Isusov, nego one su i kupile mirodije. Zar nijesu one time zaslužile veću nagradu nego Ivana i druge žene, koje su samo pratile Magdalenu, Mariju Jakobovu i Salomu? Koliki stepen ljubavi, toliki stepen nagrade.

Nakon svega ovoga možemo sastaviti slijedeći:

d) Red ukazivanja ženama.

1. Pred zoru prvog dana po suboti, poslije uskrsnuća Isusova, prije nego su žene došle na grob, dogodio se potres i anđeo je Gospodnji odvalio kamen sa grobnih vratiju. Anđeo je sjeo na kamen. Lice mu bijaše kao munja, a odijelo bijelo kao snijeg. Stražari prestrašeni padaju kao da su mrtvi. Kad se oporaviše od straha, bježe iz groba, a neki od njih idu k poglavarima svećeničkim, da im jave, što se dogodilo. Poglavari ih upućuju neka kažu, da su noću došli učenici njegovi i ukrali tijelo, dok su oni spavali. Stražari ih poslušaju i rasture u svijet laž o krađi tijela Isusova. (Matej 28, 2—4. 11.—15.).

2. Kad su stražari otišli sa groba, ali prije nego su došli k poglavarima svećeničkim u čas, kad noć prelazi u dan (dok je još bilo tamno) dolaze na grob Isusov: Marija Magdalena, Marija Jakobova, Ivana, Saloma i druge žene, da pomažu tijelo Isusovo. Marija Magdalena i Marija Jakobova idu nešto naprijed pred ostalim ženama. Kad su došle na grob i vidjele odvaljen kamen, Marija Magdalena pogleda još u grob i onda potrči k Petru i Ivanu. U isti čas, kad je Magdalena otišla od groba, došle su već i ostale žene na grob.

3. Žene stoje časak pred grobom zapanjene. Ulaze u grob i dok se koji čas čude i domišljaju, što bi to moglo značiti, te eventualno izlaze iz groba i razgledaju se naokolo i ponovno ulaze u grob i dok sunce počinje izlaziti te mogu u grobu bolje vidjeti, opažaju, da u grobu nema tijela Isusova. Dok su zapanjene ustanovivši, da je grob prazan, stajale u predvorju groba opaze u grobu dva anđela. Jedan im anđeo kaže: »Nemojte se vi bojati: znam da tražite Isusa, koji je razapet: Nema ga ovdje. Uskrsnuo je. Pogledajte mjesto, gdje su ga bili metnuli. Sjetite se, kako vam je rekao, dok je bio u Galileji govoreći, da treba da se Sin čovječji predade u ruke grješnicima i razapne i da treći dan uskrsne«. I sjetiše se njegovih riječi. Anđeo im još kaže: »Idite brzo, kažite njegovim učenicima i Petru, da je uskrsnuo: i evo ide pred vama u Galileju; tamo ćete Ga vidjeti«. Tada izađu žene iz groba i trčahu pune straha i veselja, da jave učenicima Njegovim, ali putem nijesu nikome ništa kazale, jer ih je držao silan strah (uzbuđenje).

4. Dok su žene bile u grobu dotrčala je Marija Magdalena k Petru i Ivanu i rekla im: »Uzeli su Gospodina iz groba i ne znamo, kamo Ga metnuše«. Petar i Ivan otrče na grob. Ivan prispije prvi na grob, sagne se i ugleda u grobu platno, ali ne uđe u grob. Za njim dotrči Petar, uđe u grob i vidi platno i ubrus, koji je bio na posebnom mjestu, a ne sa platnom. Tada uđe i Ivan u grob i vidje i vjerova. Petar i Ivan odlaze sa groba, a Marija Magdalena stajaše izvan groba plačući. — Dolazak Petra i Ivana bijaše neposredno iza odlaska ostalih žena sa groba.

5. Dok je Magdalena plakala kod groba sagne se kroz oniska vrata u grob i vidi dva anđela u bijelim haljinama. Anđeli je pitaju: Ženo, što plačeš? Ona im odgovori: Jer uzeše Gospodina moga i ne znam, kamo Ga metnuše. Dok je ovo govorila okrene se natrag i vidje Isusa, gdje stoji, a nije znala, da je Isus. Isus joj kaže: Ženo, što plačeš? koga tražiš? Ona misleći, da je vrtlar, reče mu: Gospodine, ako si Ga ti uzeo, reci mi kamo si ga metnuo i ja ću ga uzeti. Reče joj Isus: Marija! Ona okrenuvši se reče mu habrejski: Rabbuni (to će reći: Učitelju). Kaže joj Isus: »Ne dotiči me se, jer još nijesam uzašao k Ocu. Idi k braći mojoj i reci im: Ulazim k Ocu mojemu, i k Ocu vašemu, k Bogu mojem i Bogu vašem«. Ode Marija Magdalena javljajući učenicima, da je vidjela Gospodina i ovo je rekla ona.

6. Kad je Marija Magdalena otišla sa groba, pošto je vidjela Isusa, još nijesu ostale žene prispjele u grad. Putem su se vjerojatno razdvojile, Marija Jakobova i Saloma zaostale su, a Ivana i druge žene odbježale su naprijed. Putem dođe Isus ususret vjerojatno samo Mariji Jakobovoj i Salomi i kaže im: Zdravo! A one pristupiše i uhvatiše se za noge njegove i pokloniše mu se. Tada im reče Isus: »Ne bojte se! Idite javite braći mojoj, da idu u Galileju, ondje će me vidjeti«.

Napomena 1.

Dali Marko i Ivan, prvi samo spominjući, a drugi opširnije izvješćujući ukazanje samo Mariji Magdaleni, isključuju ukazanje Isusovo ostalim ženama (Mariji Jakobovoj i Salomi)?

Time što Marko i Ivan ne govore ništa o ukazanju Isusovu ženama na putu, nipošto ne isključuju toga ukazanja. Što Marko ne spominje ukazanje ženama, koje imade sv. Matej, sasvim je razumljivo, jer je njegovo evanđelje, kad ga je izdao, bilo bez završetka 16, 9—20. Kad je dodao iza duljeg vremena završetak, nije se obazirao na vezu sa retkom 8., te je time ostavio prazninu između 8. i 9. retka.

Sa retkom 8. nije mogao završiti svoj izvještaj o ukazanju ženama, jer je nevjerojatno, da pobožne žene ne bi poslušale anđela i javile vijest o uskrsnuću Isusovu učenicima. Sigurno je pišući osmi redak kanio izjasniti, kako su žene oporavivši se od straha izvršile nalog anđelov. Vjerojatno je htio kao i Matej izvjestiti ukazanje Isusovo ženama na putu. Kad je već spomenuo, da je žene držao taki strah, da nijesu nikome ništa kazale — iz Mateja 28, 8 čini se, da je strah isto tako velik bio, kao što ga Marko ističe — čini se dosta vjerojatno, da je Marko htio istaknuti, da je žene minuo strah kad im se Isus na putu ukazao. Ta vjerojatnost se pojačava još time, što postoji napadna sličnost, što više gotovo doslovna istovjetnost Matejeva i Markova izvještaja o ukazanju anđela ženama. Ako se dakle Marko podudara sa Matejom do *καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπαν · ἐφοβοῦντο γάρ,* a sa tim riječima naglo prekida nedovršeni izvještaj, zar nije vjerojatnije, da je pišući 8. redak kanio nastaviti u skladu sa Matejem nego li da je kanio razići se od njega.

Marko nadovezuje u retku 12. sa *μετὰ δέ ταῦτα* ukazanje dvojici učenika na putu u Emaus. Ove riječi *μετὰ δέ ταῦτα* odnose se na r. 11. t. j. Marko hoće kazati: »poslije kako je Magdalena obavjestila apostole ukazao se Isus dvojici...« a ne kani reći, da je ukazanje dvojici slijedilo neposredno iza ukazanja Magdaleni, jer bi time isključio ne samo ukazanje ženama nego i po Luki (24, 34.) i Pavlu (I. Kor. 15, 5.) zajamčeno ukazanje sv. Petru, koje je bilo prije onoga dvojici emauskih učenika. Jer sa riječima *μετὰ δέ ταῦτα* ne isključuje ukazanje Petru, zašto bi istim riječima isključivao ukazanje ostalim ženama.

Konačno, ja držim da se u riječima *ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ* sakriva znak, da je Marko iza retka osmog htio najprije izvjestiti ukazanje Isusovo ženama na putu, koje je bilo poslije ukazanja Mariji Magdaleni. Ako se može uzeti, da Marko dodavajući 16, 9—20 nije imao pri ruci tekst svog evanđelja, nego je dodatak na posebnom listu predao općini kršćanskoj u Rimu, a time se dade protumačiti praznina između 16, 1—8 16, 9—20., zašto ne bi mogli uzeti, da je pišući završetak mislio, da je već izvjestio o ukazanju ženama na povratku sa groba, a da se vidi, da

je Magdalena vidjela Spasitelja prije tih žena, ističe ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ.

Napomena 2.

Da li sv. Luka time što šuti o ukazivanjima Isusovim ženama isključuje ista ukazivanja? Luka mimoilazi ukazivanja Isusova ženama (i Magdaleni i ostalim ženama) s istoga razloga s kojega to čini i Pavao (u I. Kor. 15, 5 ss.) za kojim se znatno povađa u izboru ukazivanja Gospodinovih. Luka piše svoje evanđelje kršćanima obraćenim iz poganstva, da im dokaže, da je Isus Krist obećani Mesija Izraelov i Sin Božji. Da to dokaže iznosi više svjedoka za temeljnu istinu uskrsnuća Isusova, nego njegovi predšastnici Matej i Marko, ali ukazanja ženama ne spominje, jer ih kao i Pavao ne drži vjerodostojnim svjedocima za svoje iz poganstva obraćene kršćanske čitatelje.[130]

[130] Dr. Weber: Das apologetische Element in den neutestamentlichen Auferstehungsberichten, ihre Entstehungszeit und Reihenfolge. Der Katholik 1914. Bd. 14. str. 93.

Prikazi, izvještaji, bilješke.

Istočna bogoslovska literatura.

Srpska bogoslovija.

Vesnik Srpske crkve (organ srpskog pravoslavnog svešteničkog udruženja, godina XXXV, novembar-decembar 1930., urednik Bogoljub I. Milošević, protojerej, Beograd, izdanje srpskog pravoslavnog svešteničkog udruženja, Svetosavska ul. br. 35). Na prvom se mjestu nalazi pastirsko pismo patrijare Varnave, »po milosti Božjoj pravoslavnog arhiepiskopa Pećskog, mitropolita Beogradsko-Karlovačkog i patrijarha srpskog«. Patrijara u pismu spominje progonjenu braću u Rusiji. Raduje se, da »naša srpska pravoslavna crkva u okviru svoje patrijaršije napreduje u duhu mira, ljubavi, sloge i privođenja kraju svoga unutrašnjega crkvenoga uređenja. Za našu crkvu je velika radost, što se njeni verni sinovi sve više interesuju za sudbinu svoje majke crkve i primaju živoga učešća u sprovođenju njenih načela u samom životu«. Patrijara iza toga kori zle običaje, koji su se u narodu pojavili kao: uzimati se u veoma bliskom rodu; odvoditi nasilno djevojke, u prekomjernoj upotrebi alkohola zametati svađu, iz koje se izrodi tuča i nanosi sramota dobrim kućama, izlagati se prevelikim troškovima za vrijeme svadbe i karmina, nabavljati luksuzno odijelo mjesto domaćega i t. d.

Na drugom se mjestu nalazi članak: »Značaj crkvene štampe«. Članak je napisao sam urednik prota Milošević, koji u uvodu govori o važnosti štampe i njenom velikom utjecaju na dnevni život i na kulturu, pa onda nastavlja ovako: »Mi smo u tom pogledu na žalost mnogo zaostali i zbog toga tako neuticajni. Dok je crkvena štampa u celom svetu, u svim hrišćanskim zemljama vrlo jaka i ima ogroman društveni uticaj i veliki broj čitalaca, dotle kod nas još ni svi svećenici ne prate svoje listove. Tako na pr. čak u slobodnoj mislilačkoj Francuskoj katolički list »La Croix« rastura se u više stotina hiljada primeraka, gde energično zastupa interese crkve i propagira katoličku doktrinu. U susednim pravoslavnim zemljama: Bugarskoj, Grčkoj, Rumuniji crkvena štampa ima veliki broj čitalaca izvan svešteničkih redova. Naša braća katolici u Jugoslaviji izdaju znatan broj dnevnih listova i časopisa, koji se rasturuju u velikom broju. Urednik jednoga katoličkog časopisa u

Beogradu konstatuje, da iz dana u dan dobiva sve veći broj pretplatnika i da je za godinu dana broj istih utrostručen. A kako je kod nas? Mi još nismo uspjeli, da sve sveštenike pridobijemo za našu zajedničku stvar, za našu svešteničku organizaciju, već moramo da budimo i one, koji s upaljenim svetiljkama treba da su uvek na svom mestu«.

Pavle Pudlo napisao je na trećem mjestu članak o tome, kako si on zamišlja reformu pravoslavnih bogoslovija. On je protivan tomu, da se u starijim godinama u bogosloviji uče razni jezici, koji su samo zapreka solidnoj bogoslovskoj naobrazbi. »U versko-moralnom vaspitanju omladine mora da se sačuva individualna sloboda, no da se odredi pravac za njeno razviće. Teško je vaspitati stalna religiozna osećanja samo primoravanjem u ispunjavanju tih ili drugih verskih obaveza kod ljudi, koji ne budu imali sopstvenog unutrašnjeg ubeđenja i ljubavi prema obavezama. Zato čak i često pohađanje crkve od strane đaka u bogoslovijama (ako to pohađanje bude pravdano samo spoljašnjim primoravanjem i pritiskom), ne će biti od velike koristi (ako ne i od štete!), jer posle oslobođenja od ovog pritiska sa takvom lakoćom oni mogu napuštati crkvu, kao što to danas i čine svi, koji su i koji nisu svršili bogosloviju«.

Na trećem je mjestu članak poznatoga prote M. Anđelkovića, koji je svakako jedan od najboljih lingvista među srpskim svećenstvom, a svakako mnogo bolji i od samoga profesora na filozofskom fakultetu Dra Belića, s kojim je došao i pred sud radi filoloških studija.

Anđelković se tuži, što srpska crkva nema do danas niti jednoga prijevoda Sv. Pisma, koji bi bio autoritativan i od crkve priznat. Do sada postoji prijevod evanđelja od Dra Stefanovića, profesora na teološkom fakultetu, zatim prijevod od Vojislava Petrovića i Frederika Kingstona i prijevod od Dra Luja Bakotića. Anđeljković se tuži, da ima toliko doktora filologije i bogoslovije, pa se nitko do današnjega dana nije niti sjetio, da prevede Sveto Pismo na narodni jezik. Bugari naprotiv imaju dobar autoritativan prijevod čitavoga Svetoga pisma. Oni uopće u bogoslovskoj literaturi lijepo napreduje, dok srpska crkva za njima daleko zaostaje. Svi prijevodi, koji su poslije Vuka nastali, gori su od njegova u dogmatskom pogledu, a što se tiče jezika, to su prave »nakarade«. Anđeljković je u tom svom sudu na svaki način pretjerao, ali ima pravo, kad veli, da ne treba u prijevodu slijediti pravopis Dra Belića, jer je on veoma slab u književnom jeziku i da piše na mjesto zijevati »zehati«, na mjestu zijevnuti »zehnuti«, na mjesto bosiljak »bosilak«, na mjesto aždaja »aždaha« i t. d. Iza tih napomena Anđelković ispravlja prijevod Dra Bakotića. Njegovi su ispravci dobri, samo što se i sam previše udaljuje od originala kod imena te na mjesto Abrahama postavlja »Avraama« ili čak »Avrama«, što se nikako ne da opravdati.

Prota Putniković donosi nastavak slobodnoga prijevoda s francuskoga riječi Kristovih: »Dođite k meni svi, koji ste umorni...«

M. M. Janošević piše članak »Učenje ap. Pavla o braku i bezbračnosti«, u kojem daje interepretaciju sedme glave prve poslanice Korinćanima. Prema Janoševiću poslala je korintska crkva pismo apostolu Pavlu, u kojem mu je stavila na riješenje dva pitanja: o bezbračnosti i o braku. Apostol odgovara na postavljena pitanja i smatra »podjednako moralnim i častnim obadva životna stanja to jest i brak i bezbračnost. I brak i bezbračnost su jedan životni poziv, za koji je potreban specijalni dar Božji. Izbor između ovih dvaju životnih stanja uslovljen je specijalnim prilikama i okolnostima...« — Rasprava M. Janoševića je mali, ali vrlo dobar prinos tumačenju Sv. Pisma. Janošević je u svom raspravljanju ozbiljan. Iznosi dosadanje rezultate znanosti i pobija Rucherta, Bauera, Rothea, Holsteina i druge. Ipak bi se trebalo malo više zagledati i u koga katoličkoga autora! — Ova rasprava je najbolji odgovor na predavanje Nike Kalođere, što ga je nedavno držao u Beogradu i što ga je framasunska štampa u zvijezde kovala. U pitanju braka i bezbračnosti stavio se naime Kalođera ne na stanovište Sv. Pisma i kršćanskog morala nego na Darvinovo stanovište o »održanju rase«. Tako je Niko Kalođera starokatoličku crkvu darvinizirao! Pa kako i ne će, kad dopušta brak i nakon heirotezije za episkoga, što je nečuveno na Istoku i Zapadu.

Iza toga donosi »Vesnik« propovjedni dio, ljetopis višnjačke crkve, rad II. redovne skupštine srpskog pravoslavnog sveštenič-kog udruženja, život Sv. Pavla prema Emile Baumannu, obavještenja, knjige, bilješke i listove, vijesti iz crkve i sa strane.

»Vesnik srpske crkve« prema starokatolicima i Isusovcima.

Kako vidimo iz gornjega prikaza, »Vesnik srpske crkve« ima u ovom broju dobrih članaka, koji se mogu smatrati lijepim prilogom za napredak bogoslovske nauke i za duševnu obnovu. Međutim na koncu u »Hronici« našao se neki ljutiti gospodin, koji se potpisao s »M. J. P.« i koji se ne može do sita veseliti radi toga, što su starokatolici osnovali u Beogradu crkvu u bivšoj kapeli pravoslavne crkve Sv. Aleksandra Nevskog. Taj ljuti gospodin bio je tako izvan sebe u oduševljenju za starokatolike, da ih je u samom Beogradu nabrojio ni više ni manje nego 1500, dok sami starokatolici kažu u svojim službenim saopćenjima, da ih u Beogradu ima oko 600. Za »Vesnik« je bila »lepa pojava, da su se na prvoj službi videli mnogi naši građani pravoslavne vere i naši sveštenici«. Dakako da je za pisca ove bilješke bio »dirljiv« govor Nike Kalođere, koji je izjavio, da starokatolici nisu posvetili crkve, jer je u njoj bila i služila »naša posestrima pravoslavna crkva«. Pisac sav uznesen završuje: »Zaista, lep i hrišćanski primer verske sloge«.

Odmah iza toga taj isti pisac silno se ražestio, baš kao Musa Kesedžija, na jedan ugledni beogradski list, koji je donio informativni članak o dolasku Isusovaca u Beograd i o njihovom značenju za katoličku crkvu. Pisac završuje ovu svoju prepisaniju: »I ako je pravoslavje granitna stena, ipak možemo samo odgovoriti: budimo na oprezu i čuvajmo naše veliko, slavno i narodno pravoslavlje«.

Dakle prema starokatolicima, koji su jedna revolucionarna pojava u našem javnom životu, koji stoje otvoreno na stanovištu prozelitizma i propagande, koji demagogijom, nasiljem i drugim nedozvoljenim sredstvima šire svoju sektu, koji se i te kako razlikuju od pravoslavne crkve ne samo u crkvenoj disciplini nego i dogmama, mora se vršiti načelo tolerancije i »posestrimstva«, a prema jednom katoličkom monaškom redu, koji dolazi u Beograd samo radi duhovne pastve katoličkih vjernika, treba bacati oganj i gromove, srdžbu i mržnju! — Gdje je tu konsekvencija? Zar pravoslavni bogoslovi drže, da će katoličku crkvu u našoj državi oslabiti ili uništiti pomoću starokatolika? U tom svom planu vrlo će se razočarati. Starokatolicizam je u nas već sasma propao. On istina pobire ovdje ondje ono nešto gradske i seoske ateističke sirotinje, ali to nije materijal ni za kakvu religijsku organizaciju. Starokatolici su danas ostali pastiri bez ovaca, pa će se naskoro i ovo nešto pastira razići!

Pravoslavna crkva je po biti svojoj i po prilikama, u kojima živimo, upućena na katoličku crkvu. Nju treba upoznavati, s njom se treba sporazumijevati u svim većim i općim kršćanskim pitanjima javnoga života. Ne smije tu biti niti s jedne, niti s druge strane kakve propagande nego međusobno upoznavanje, preko koga se jedino može doći do snošljivijih odnosa i do zajedničke akcije.

Bogoslovlje, organ pravoslavnog bogoslovskog fakulteta u Beogradu, izlazi četiri puta na godinu u sveskama od 5—6 araka. Godišnja pretplata je 80 Din, za đake 60 din (pretplata se šalje na »administraciju Bogoslovlja, a rukopisi i sve drugo Uredništvu Bogoslovlja Beograd, Bogoslovski fakultet Frankopanova ulica 3). Sadržaj 3. broja prošle godine je ovaj: Dr Dušan Glumac, docent, o Pashi; Dr Tih. Radovanović: Palestinski kanon staroga zaveta; D. Ruvarac o Korespodenciji Bukovinskog vladike Evgenija Hakmana i vladike vršačkog Josifa Rajačića; Dr Vladimir Rozov o Službi i kanonu Sv. Nikoli Novome Sofijskome. Iza toga dolaze ocjene. Osobito treba istaknuti i pohvaliti ocjenu Simeona Stankovića o Hrišćanskoj etici Dra Čede Marjanovića. Marjanović je naime prije više godina kao upravitelj učiteljske škole upravio na Arhijerejski sabor molbu, da se nagradi njegov rukopis pod naslovom: »Osnovi hrišćanske etike«. Arhijerejski je Sabor predao rukupis na ocjenu pokojnom profesoru Protiću, koji ga je nepovoljno ocijenio i tako tada ova knjiga nije ugledala svijetlo. Ipak Marja-

nović nakon toliko godina izdaje udžbenik bez privole Arhijerejskoga sabora. Stanković je uvjeren, da on toga nije učinio iz trgovačkih razloga, ali udžbenik upravo vrvi mnogim pogreškama, pa se mora posve zabaciti. Radi toga poziva Stanković Sveti Sinod, da ovu knjigu zabrani. Ona bi u rimokatoličkoj crkvi bez daljnjega bila stavljena na indeks, pa se mora i u pravoslavnoj crkvi zabraniti.

Sadržaj 4. broja je ovaj: Dr Simeon Stanković: Dr Nikodim Milaš. Ministarstvo Vjera dalo je za prenos kostiju pokojnika iz Dubrovnika u Šibenik Din 40.000. Stanković nabraja znanstvena djela Nikodima Milaša, konstatirajući činjenicu, da mu je majka bila rimokatolikinja, pa na koncu želi, da se njegove kosti konačno prenesu u Beograd u »budući naš srpski panteon«.

Dr Dušan Glumac nastavlja svoj članak o Pashi. M. Stefanović piše članak: »Apostol Pavle u crkvi Hristovoj«. Dr Radivoj A. Josić objelodanio je prvi dio svoga zanimivoga članka: »Mesijanska ideja kod kulturnih naroda pre Hrista«.

U prikazima je vrlo zanimiva polemika profesora Dra Jordana P. Ilića protiv »Katiheza« I. i II. razred osnovnih škola protoprezvitera Aleksandra Živanovića. Budući da je Živanović na negativnu kritiku među ostalim zamjerio i to, što Ilić mnogo ne piše, to mu Ilić odgovara ovako: »Ta zamerka istina nema ništa zajedničkog sa mojim prikazom, ali i ja sam uviđam, da je g. A. Živanovič možda tu u pravu. Jer sve što sam do sada radio, i težak je i nerentabilan posao. Mnogo je lakše pisati udžbenike, propovedi i kateheze i što je najglavnije za takve spise primaju se i dobri honorari. Samo pitanje je, da li se nauka unapređuje takvim spisima? Po mome mišljenju naša bogslovsko-pedagoška književnost ne bi ništa izgubila, kad bi se na tome polju manje, ali promišljenije radilo. Jer bolje je i ne pisati nego stvarati samo balast površnim radovima«.

P r e g l e d c r k v e e p a r h i j e n i š k e, mjesečni duhovni časopis s blagoslovom episkopa niškog Dositeja, urednik Tugarinov Aleksandar, broj 2—3. List se isključivo bavi pastoralnim bogoslovljen i dobro je uređivan. Iz njega saznajemo za naredbu, koju je patrijarha Varnava uputio manastirima. U toj se naredbi ističe pasivnost manastirskih gospodarstva, iako je poznato, da manastiri imaju ogromna i bogata imanja. Razlog neuravnoteženosti manastisrskih budžeta sastoji se u tome, što se vodi po manastirima »luksuzan život monaha, rasipanje manastirskog dobra na sve strane. Naročito pada u oči preveliko budžetiranje manastira, iako je broj manastirskog bratstva sveden na minimum. Pored ovoga u manastirima ne vlada red i disciplina, koja se od ovih ustanova i monaha traži«. Zato se naređuje svim nastojateljima manastira: da se provede skrajnja štednja u hrani, za koju se do sada neštedimice trošilo, da se zabrani svako bogaćenje, da monasi u crkvi i izvan manastira nose propisano odijelo, da se briju i šišaju po pro-

pisima crkve, da se iz manastira odstrane sve kuharice, da se u svakom manastiru provodi propisani post.

Iz istoga lista doznajemo, da će se 1932. god. održavati pretsaborna svepravoslavna konferencija, na kojoj će se urediti sve potrebito za saziv »Vaseljenskog sabora«. Ova konferencija bit će u vezi sa Vatopedskom konferencijom, koja se održala u junu prošle godine i raspravljala o položaju pravoslavne crkve u Rusiji o utvrđivanju potrebnih mjera, da se autokefalne pravoslavne crkve što više među sobom približe; o svećeničkom obrazovanju bez uticaja stranih tendencija izvan crkve; o sređivanju prilika pravoslavne crkve u Americi; o reorganizaciji monaštva u pravoslavnoj crkvi; o sredstvima zajedničke borbe pravoslavnih crkvi protiv ateizma i protiv drugih zabluda; o borbi protiv katoličke crkve, koja da vrši propagandu protiv pravoslavne crkve; o proučavanju pitanja, koje se inoslavne crkve imadu primati u pravoslavnu crkvu pomoću krštenja i miropomazanja, a koje samo preko vjeroispovijedanja; o kodifikaciji istočnog prava, koja će kodifikacija potrebovati potvrdu vaseljenskog sabora; o jednoličnosti disciplinskog i kaznenog sudstva u crkvi; o načinu izbora episkopa i poglavica autokefalnih crkvi; o uređenju kalendara; o jedinstvu u bogosluženju, o pravoslavnoj kulturi; o crkvenom pjevanju, arhitekturi i izradi crkvenih odijela i posuda.

Iz Ukrajinske bogoslovske literature.

Dr J. Slipij: Grekokatolicka bogoslovska akademija i jiji statuti (Grkokatolička bogoslovska akademija i njeni statuti), Ljviv (Lavov) 1930. Iako ima na teritoriju današnje Poljske države grkokatoličkih Ukrajinaca oko četiri milijuna, ipak oni ne mogu imati niti jednoga narodnoga sveučilišta, niti jednoga bogoslovnoga fakulteta. Za vrijeme Austrije bio je u Lavovu zajednički bogoslovni fakultet za Poljake i za Ukrajince, na kojem su predavali i poljski i ukrajinski profesori. Poljska vlada je i to ukinula tako, da bogoslovi triju ukrajinskih biskupija u Lavovu, Stanislavovu i Peremišlju nemaju uopće gdje posvetiti se bogoslovskim studijama. U takvim teškim prilikama, koje se u kulturnom svijetu ne mogu razumjeti, morali su Ukrajinci misliti na to, da osnuju svoj znanstveni bogoslovski institut, gdje će ukrajinska bogoslovska mladost moći polaziti više teološke studije. Tako je nastojanjem ukrajinskog grkokatoličkog mitropolite Andrije Šeptickoga, koga je pomogao u svemu Sveti Otac, nastala »Grkokatolička bogoslovska akademija« u Lavovu.

Rektor akademije izdao je gore citiranu knjigu, u kojoj nam tumači historijat i značenje akademije. Cilj je akademije pripravljati grkokatoličke svećeničke kandidate za svećenički život, gajiti bogoslovsku nauku i davati priliku studiju općih bogoslovskih doktrina. Profesorski se kolegij sastoji iz 12 redovitih, 6 izvanrednih profesora i docenata. Redovite katedre su ove: kršćanska filo-

zofija, biblijski studij (dvije katedre), fundamentalna dogmatika i apologetika, specijalna dogmatika, dogmatika istočne odijeljene crkve, povijest univerzalne crkve, povijest unije, povijest istočnih i zapadnih otaca, povijest dogmata, teologija moralna, crkveno pravo, liturgika i jezici. Čitavi nastavni plan stoji na tradicijama istočne crkve ispitujući svuda nauku istočnih svetih otaca. Profesori se moraju habilitirati znanstvenim radnjama. Na čelu instituta stoji rektor, koga postavlja mitropolit, dekan, koga izabire profesorski kolegij, i profesorski zbor.

Profesor Dr Gavro Kostelnik, koji je svršio gimnazijalne nauke u Zagrebu i koji je poznat hrvatskoj javnosti svojim literarnim radom, izdao je: Granice demokratizma (Lavov 1919), Spor o epiklezi između istoka i zapada (Lavov 1928). Ovo posljednje djelo izazvalo je žestoku polemiku. Teofil Spačil, poznati profesor na orientalnom institutu u Rimu, dao je negativnu kritiku (Orientalia Christiana 1929, num. 55, p. 99—114). Kostelnik je odgovorio u časopisu »Nivi« (1929, 321—335 i 386—392). Profesor na Akademiji Dr Vasilj Laba izdao je 1929. djelo »Biblijska Hermeneutika«. Kostelnik je još štampao »Kršćanska apologetika (Lavov 1925) i »Lamanje duša« (Lavov 1923), prinos literaranoj kritici, i »Das Prinzip der Identitäts-Grundlage aller Schlüsse« (Analyse u. Systematik des logischen Schlussprozesses, Lemberg 1929). — Dakako da vlada ne daje nikakve potpore za akademiju nego je izdržava metropolita Šeptickij i ukrajinski narod dobrovoljnim prilozima. Postoje svi uvjeti, da se ova akademija razvije u jedan od najboljih znanstvenih bogoslovskih instituta na Istoku.

Zapiski čina Sv. Vasilija Velikogo (Zapisi reda Sv. Vasilija Velikoga — Analecta ordinis S. Basiliii Magni) tom. III, fascikul 3—4, Ljviv (Lavov) 1930. To je periodički časopis, koji izdaje red Sv. Vasilija pod uredništvom O. Jozafata Jo. Skrutenja, monaha istoga reda, uz saradnju odličnih ukrajinskih učenjaka. — Treći tom obasiže 459 stranica bez dodataka i ima ovaj sadržaj: Dr Zalezeckij: Sofijski sabor u Kijevu i njegov odnos prema bizantinskoj arhitekturi. Dr. Petrov piše članak o madžarskim piscima, koji su opisivali prilike među Ukrajincima u Podkarpatskoj Rusiji: Fejervarya, Bele i Szirmaya. Na trećem je mjestu članak Dra Jaroslava Gordinskija o rukopisima biblioteke manastira Sv. Onufrija u Lavovu. Iza toga piše Zajikin članak o kršćanstvu na Ukrajini za vrijeme kneza Jaropolka (969—979). Iza članaka dolaze dokumenta i to: O. I. Skrutenj objelodanjuje vrlo zanimiva poljska dokumenta o mučeničkoj smrti Sv. Jozafata; Hl. Kynach dokumenta o vizitaciji manastira u podkarpatskoj Rusiji god. 1755., 1756., 1765., 1809.; N. Holubec dokumenta o slikarima monasima Sv. Vasilija i o njihovom odnosu prema crkvenom slikarstvu u zapadnoj Ukrajini u XVIII stoljeću; Skrutenj Životopise monaha reda Sv. Vasilija, Korolewskyj katalog arhiva generalnog prokuratora ukrajinske crkve u Rimu. Iza toga dolaze Miscellanea, u kojima se nalazi među ostalim i zanimiva bilješka o odnošajima poznatoga poslanika Svete

Stolice u Rusiji Posevina prema ukrajinskoj crkvi. Na koncu se daje obilna bibliografija.

Izvan svake je sumnje, da su ovi »Zapisi« na diku monaha Sv. Vasilija Velikoga i da bi ih morao imati svaki onaj, koji se bavi problemima istočne crkve i unije. Tu je s najvećom marljivosti sabran upravo golemi materijal, koji će poslužiti historičaru za izradu studija. Neka nam se ipak ovom prilikom dozvoli staviti redakciji »Zapisaka« ove prijateljske napomene: 1. Neka se za svaki tom od sada izradi dobar personalni i realni indeks, jer se baš niko ne može snaći u ovoj šumi rasprava, dokumenata i drugoga materijala. 2. Neka se ne objelodanjuje sve, što komu pod ruku dođe u kojem arhivu, nego neka se iznose probrani dokumenti, koji imaju veću historijsku vrijednost i do kojih je teško doći. Mjesto objelodanjenja dokumenata biti će bolje, da se napiše o tome predmetu rasprava i da se u njoj citiraju dokumenti. Tako bi trebalo postupati u pitanju Mokrine Mečislavske, u životopisima Vasilijanaca. Svako će radije pročitati historiju o jednome i drugome, nego li one mnogobrojne dokumente, koje će lako svaki historičar naći u arhivu. 3. Mnogo bi se moglo prigovoriti i vanjskoj opremi »Zapisaka«. Tako ne razumijem, ko je stavio u objelodanjenju rukopisa iz manastira Sv. Onufrija u Lavovu one velike kao palac brojke pred svaki dokumenat tako, da stvar izgleda ne samo ružnom nego upravo smiješnom. Valjda nije onaj broj glavna stvar! Ne mogu i to još razumjeti, zašto se tiskara u Žovki muči i time, da iznese pred čitača i izvanju formu dokumenata. Kad se dokumenat izdaje, onda se moraju sve kratice riješiti, a ne ostaviti onako, kako je bilo u rukopisu.

D o b r y j P a s t y r (Dobri Pastir) izlazi svaki treći mjesec i posvećen je bogoslovskoj praktičnoj znanosti. Izdaje ga rektorat grkokatoličkog bogoslovskog sjemeništa u Stanislavovu. Ovih dana izašao je prvi svezak 1931. god. Na prvom je mjestu članak O. Dra Tita Haluščinskog, monaha reda Sv. Vasilija, koji tumači priču o dobrom pastiru, zatim dolazi članak O. Izidora Luba, monaha istoga reda pod naslovom: »Treći vaseljenski sabor u Efezu 431. god.« O. S. Lukač piše o posjećivanju vjernika, O. O. Orskij o borbi protiv nemorala, O. Konon Poliško o pobjedi katoličke crkve u pitanju unije, O. Jurij Kmit o Katoličkoj Akciji. Iza toga dolaze bilješke.

Broj 2.: Tit Dr Haluščinskij: Dobri pastir prema Ivanu (svršetak), O. Orskij: Javno apostolstvo dušpastira (prilikom 40 godišnjice enciklike »Rerum Novarum«, I. u kakvim je prilikama postala enciklika »Rerum Novarum« i što je izazvalo njenu pojavu), Konon Poliško: Pobjede unije i zapreke, Dr V. Vasilik: Osnova i bit religije. Iza toga dolazi: crkovni pregled, iz našega crkvenoga i religijskoga života, vijesti iz katoličkog svijeta, izabrane teme, nove knjige i listovi.

B o g o s l o v i j a (naučni tromjesečnik izdaje bogoslovsko naučno društvo, Lavov, 1930 3—4). Dr Andrija Iščak donosi na prvom

mjestu opširnu historijsku studiju »De Zacharia Kopystenskyj eiusque Palinodia, opere polemico contra primatum R. Pontificis et Unionem confecto« (dissertatio dogmatico-historica). Zatim dolazi konac članka o svečanom otvorenju grkokatoličke akademije u Lavovu iz pera P. Homina. Na trećem se mjestu nalazi konac članka Volod. Levickoga o crkvenom suđenju u crkvenim ustavima XI i XIII vijeka. Iza toga se nalaze kritike i prikazi bogoslovskih djela i kronika.

1931. knj. 1—2. Dr Dionizije Dorožinski: Pregled vrela crkvenog prava na istoku do Milanskog edikta 313., Dr Andrija Iščak: Sv. Augustin i Istok, isti: De Zacharia Kopystenskyj eiusque palinodia (Nastavit će se), N. de Baumgarten: Sv. Vladimir i pokrštenje Rusa.

Niva (Njiva) je najstariji crkveno-bogoslovski list grkokatolika u Galiciji. Ona izlazi već punih 25 godina. Posvećen je crkvenim i javnim pitanjima. U prošlogodišnjim brojevima ugledali su svijetlo ovi važniji članci: Petar Homin: Katolička Akcija (43—48, 97—103, 166—171, 241—249), Dr Jaroslav Levicki o revindikaciji onih pravoslavnih crkvi, koje su nekada pripadaje katoličkim Poljacima i koje sada traži latinski biskup natrag (66—67), Tit Vojnarovski o psihi boljševizma (81—92), P. Dzedzik o stigmatizaciji Terezije von Konersrajt (130—135, 273—286), Dr Kostelnik o carstvu nebeskom u evangjelju (161—166, 203—208, 250—257), isti o temi: »Svoji ga ne primiše« (376—381, 418—426). U desetom broju (363 do 367) nalazi se poslanica grkokatoličkih ukrajinskih biskupa: Andrije Šeptickoga, Gregorija Homišina u Stanislavovu, Jozafata Kocelovskoga u Peremišlju i pomoćnih biskupa u Peremišlju, Lavovu i Stanislavovu i osim toga biskupa Nikite in partibus infidelium Patarskoga, koja je po poljskoj cenzuri u Lavovu gotovo čitava zaplijenjena. To se nikada do sada nije dogodilo niti pod najgorim austrijsko-poljskim sistemima. I sama ruska vlada nije upotrebljavala ovakvu metodu prema katoličkim biskupima na svom teritoriju.

U prvom ovogodišnjem broju nalazi se članak Dra Vilinskoga o Vladimiru Solovjevu (7—10), Kostelnik nastavlja svoju biblijsku studiju o riječima: »Svoji ga ne primiše« (10—15).

Iz češke bogoslovske literature.

Časopis Katolickeho Duchovenstva (71 dotično 96 godište, organ češkog bogoslovnog fakulteta u Pragu i akademije Sv. Tome Akvinskoga, redaktori: Dr Ant. Podlaha, Dr Jos. Vajs i Dr Jos. Čihak. Prag 1930. broj 9—10). Već sama tri imena urednika jamče za vrsnoću ovoga časopisa. U ovom dvobroju na prvom je mjestu članak univerzitetskog docenta Dra Jos. Kratochvila o povjesnom značenju sv. Augustina. Ludvik Kopaček piše članak o Benediktinskoj opatiji Sv. Ivana Krstitelja u Teslinu. Rasprava je od velike historijske važnosti za češku crkvu. Na četvr-

tom je mjestu članak o pastorizaciji duševnih boli iz pera Dra Karela Kadleca. Prof. Vajs donosi nastavak svoga članka: Ćirilo-Metodijskim stopama u Orientu: u Carigradu i Brusi. Dr Sergij Vilinskij, profesor Masarykova univerziteta u Brnu, napisao je vrlo zanimivu raspravu pod naslovom: »Opera superrogatoria u istočnoj literaturi«. Raspravu je na češki preveo Fr. Žak. Dr Al. Soldat piše nastavak svoje rasprave o »Codex iuris canonici«. O. Klemens Minarik, franjevac, piše završetak studije: »Provincijal Bernard Sannig, učenjak i organizator franjevačke provincije (1637 do 1704). Nikola Russnak objelodanjuje nastavak članka na latinskom jeziku pod naslovom: »Codex iuris canonici respectu habito edendi pro iure ecclesiae catholicae orientali Codicem iuris canonici«. Gledom na rad oko izdanja crkvenog zakonika za istočnu crkvu, koji se provodi pod nadzorom bivšeg državnog tajnika kardinala Gasparria, ova je rasprava vrlo važna. Russnak je profesor na grkokatoličkoj bogosloviji u Prjaševu u podkarpatskoj Rusiji. Na posljednjem mjestu nalazi se članak Dra Bartola Kutala pod naslovom: »Stari i Novi Zavjet u svijetlu najnovijih iskapanja palestinskih«. — U bilješkama donosi Dr Miklik prikaz o uspomenama na Sv. Vacslava u Pragu. Isti donosi bilješku o »volu i oslu u jaslicama«, o »imenima Sv. Mudraca«, o »nemilosrdnom bogatašu«, o »smrtnoj bolesti Heroda Agripe«, o »gladu za vrijeme cara Klaudija«, o »subotnjem počinku u paklu«. — J. Bouzek donosi bilješku o organizaciji »Rotary Club«. Iza toga slijede kraće bilješke i bibliografija, koja je vrlo bogata. — Ovom prilikom treba osobitu pažnju našem svećenstvu svratiti na ovaj časopis, jer je on sa svojim sadržajem ne samo dostigao nego i prestigao slične njemačke časopise. Jezik će samo u početku malo smetati, dok se čovjek ne priuči. Pretplata na godinu stoji 40 Kč i naručuje se na adresu: Praha II. Karlove Namesti 5—6.

Valerij S. Vilinsky: Ruski narod a sjednoceni cirkvi (Olomuc 1928). Djelo je izdao Apostolat Sv. Ćirila i Metodija u Olomucu. Sadržaj je ovaj: Značenje unionističkog pitanja, misionarska zadaća Slovjenstva, dva smjera u ruskoj emigraciji, vjerski život ruske emigracije, ruska duša i sjedinjenje crkvi, načela ruskog unionizma, prepodobni Sergije Radonešski. Sergij je nacionalni svetac ruski. Potekao je iz porodice rostovskih boljara. Godina rođenja ne zna se točno, ali pada između 1314—1322. Kao mladić pošao je iz doma roditeljskoga u pustinju, gdje je čitao djela Sv. Vasilija. Oko njega su se okupili ostali monasi i pomoću vladike Atanazija prisilili ga, da im bude igumanom. Umro je u znaku svetosti 1392. god. — Vilinskij nalazi veliku sličnost između svetačkog života Sv. Franje i Sergija.

Martinus Jugie, Theologia Dogmatica Christianorum Orientalium ab ecclesia catholica dissidentium (Tomus IV tehologiae dogmaticae Graeco-Russorum expositio, De novissimis — De Ecclesia, Parisiis, Boulevard Raspail 87, 1931).

To je četvrti svezak ovoga upravo epohalnog djela o dogmatskoj teologiji orientalne crkve u poredbi s dogmatskim bogoslovljem katoličke crkve. Prvi svezak izdao je Jugie, koji je član reda Sv. Augustina ab assumptione, u Parizu godine 1926. U tom svesku raspravlja u predgovoru o značenju schismatis et haereseos i o nazivu, kojim se imaju zvati pripadnici istočnih nesjedinjenih crkvi. Zatim postavlja neka opća načela o odnosima orientalnih nesjedinjenih crkvi prema katoličkoj crkvi: Krist je osnovao samo jednu crkvu, koja je pravo društvo pod vrhovnim poglavarstvom rimskoga pape; ecclesia catholica est societas necessaria non solum necessitate praecepti, verum etiam necessitate medii ad salutem; vera ecclesia *Christi quasi duplici elemento constat: anima scilicet invisibili* et corpore sociali visibili; baptismus aquae in ecclesia dissidenti valide collatus subjecto usu rationis carenti incorporat perfecte baptizatum ecclesiae catholicae; baptismus aquae a dissidente usu rationis gaudente et bona fide errante valide ac rite susceptus sufficit ad hunc perfecte coniugendum animae ecclesiae, sed imperfecte tantum, id est implicite et voto illum connectit corpori ecclesiae, quatenus est societas visibilis; rastavljene crkve ne mogu se smatrati kao dijelovi ili federacije prave crkve Kristove; heretici i raskolnici u formalnom smislu nalaze se izvan Crkve »quoad utrumque eius elementum«; de dissidentibus bona fide errantibus. — Zatim govori o daljnjim uzrocima i povodima raskola. Glavni i prvi začetnik raskola jest 28 kanon Kalcedonskoga sabora 451. god. Tu se nalazi ishodišna točka svih krivih mišljenja grčke bizantinske crkve o ustrojstvu crkve i o njenom vrhovnom poglavarstvu. Radi toga su se prijatelji jedinstva na istoku kao: Ivan Damaštanin, Teodor Studita, Ćiril i Metodije i drugi tako žestoko opirali ovomu kanonu, koji dugo vremena nije mogao niti u grčkoj crkvi zadobiti kanonsku moć, jer se nije smatrao zaključkom općeg koncila nego samo zaključkom bizantinskog klera, a još manje na zapadu, jer ga rimski biskup nikada nije odobrio.

Ovo je vrlo važno poglavlje u djelu Jugiea, jer se do sada u obrađivanju crkvene povijesti uzelo vrlo malo obzira na ovaj razlog, nego su se šablonski prepisivali i izmišljali razni razlozi raskola, pa je tako među njih došao nekakvom nesrećom i razlog različitoga obreda i različitoga crkvenoga jezika, što je posve nehistorički i može se naći samo u dosta neozbiljnim polemikama nekih zapadnih pisaca protiv Grka.

Jugie nadalje govori o direktnim povodima raskola, pa navodi: cezaropapizam, ambiciju carigradskih episkopa i oprečnosti između Latina i Grka.

U drugoj glavi govori pisac o optužbama, koje je Focije podigao protiv zapada, o primatu Sv. Petra kod Grka u devetom vijeku, o primatu nasljednika Sv. Petra kod istih i o primatu prema svatanju samoga Focija. Tu se nalazi sabran upravo ogroman i cijenjen materijal. To se poglavlje neka popuni još s raspravom, koju je obje-

lođanio prof. Teofil Spačil u »Orientalia Christiana« (num. 2, 34 do 54), jer Spačil iznosi neke momente, na koje se Jugie nije osvrtao. Još se neka ovdje posebno istakne djelo: Fr. Grivec: Cerkveno prvenstvo in edinstvo po bizantinskem pojmovanju — Doctrina Byzantina de primatu et unitate ecclesiae (Ljubljana 1921). Prema istraživanjima T. Spačila Focije je dobro poznavajući Sveto Pismo i nauku svetih Otaca na istoku bio uvjeren o doktrini de perenni primatu u crkvi, ali je držao, da je taj primat prenosiv s prenosom carske stolice iz Rima u Carigrad. Međutim primat carigradskog episkopa nije mogao forsirati, jer bi se to zapazilo i jer bi izazvalo veliku opoziciju. Zato je prepustio tu stvar razvitku događaja držeći, da će primat malo po malo prijeći na carigradsku stolicu, za koju je izmislio, da ju je osnovao apostol Andrija.

Kako sam spomenuo, iznio je Jugie o raskolu novi materijal, koji će se morati upotrijebiti u svakoj raspravi, koja će se baviti ovim pitanjem. Jedno bi samo imao ovom prilikom primijetiti, a to je, da niti Jugie ne obraća pažnju na držanje latinskih pisaca za vrijeme raskola. Ako se naime hoće dobiti jedna potpuna i objektivna istina, onda se moraju iznijeti i podvrći kritici svi oni momenti, koji na zapadu stoje uvezi s raskolom. Ne radi se tu o radu tadašnjih papa, koji je sa svih strana obrađen i podvrgnut svestranoj kritici, nego o drugim prilikama, bile one na političkom ili crkvenom polju. Tu dolazi u obzir osnivanje zapadnoga rimskoga carstva i latinska kultura, koja se u to doba sa svom silom trgala iz zagrljaja grčke kulture. Grci su naime u početku bili politički podjarmljeni, ali su kulturno zavladali rimskim carstvom. Kad je carska prijestolnica prenesena u Bizant, držali su, da je došao čas, kad će moći i politički zavladati sa svim svijetom kao nasljednici staroga rimskoga carstva. I carevi su pristali uz tu politiku. Zapad se u svojoj borbi okupio oko rimskih biskupa i odupro nastojanjima Bizanta.

Jugie u istoj glavi raspravlja o kontroverziji processionis Spiritus Sancti. To je najbolje, što je do sada uopće napisano o tom pitanju.

U trećoj glavi govori o izvršenju raskola po Mihajlu Ceruláriju.

U drugom traktatu raspravlja o grčko-ruskoj teologiji od vremena Cerularija do danas. U trećem o izvorima grčko-ruske teologije: o Svetom Pismu i tradiciji. Prvi se tom završava raspravom o kultu Focija u grčko-ruskoj crkvi.

Iza prvoga toma nije izašao drugi nego treći tom (Parisiis 1930), u kojem se raspravlja o pojedinim sakramentima i misterijima. Nedavno je ugledao svijetlo i IV. tom, u kojem se raspravlja de novissimis et de ecclesia.

Jugie je ovim djelom pokazao, da je danas najbolji poznavalac istočne bogoslovije. On je ženijalno zamislio strukturu svoga rada, iznio posve novi materijal, koji mora svakoga zadiviti; donio sve ono, što se do danas od prvih početaka na tom polju uopće radilo, i sve to podvrgao kritici. On je i kao katolik i kao Francuz pun lju-

bavi prema rastavljenoj braći, pa to daje posebnu toplinu njegovom naučnom radu. Njegov stil teče kao mirna rijeka bez ikakvih nakita. Jugie je ujedno napisao i najbolju apologetiku katoličke crkve, što je do sada ugledala svijetlo gledom na njezin rad na istoku. Vrlo je važno i to, da je Jugie-ovo djelo uza sav svoj naučni aparat vrlo zgodno i ko školski udžbenik, koji će na istoku i na zapadu razbiti mnoge uvriježene predrasude, i koji će doprinijeti općem kršćanskom pokretu za jedinstvo crkvi.

Jugie-ovo djelo neka se dopuni prvim i posljednjim tomom Aurelija Palmieri, koji je izdao god. 1911. »Theologia dogmatica orthodoxa eclesiae graecorussicae ad lumen catholicae doctrinae examinata et discussa« (Tomus I. Prolegomena, Florentiae 1911). U tom tomu, koji ima 808 stranica u oktav-formatu, raspravlja Palmieri o definiciji, razdiobi i značenju teologije kod pravoslavnih pisaca, de progressu dogmatico, o ruskim teolozima. Ovaj posljednji traktat je iscrpiv. Nadalje Palmieri raspravlja de veteribus et recentioribus documentis et symbolis ecclesiarum orthodoxarum.

Jugie je nama Slovjenima dobro poznat, jer je saradivao i u reviji »Slavorum litterae theologicae«, koje su u svoje vrijeme izlazile u Pragu. U godištu 1908. pag. 385—391 objelodanio je radnju: »De sensu epicleseos iuxta Germanum Constatinopolitanum«. Osim toga je izdao: Histoir du canon de l' Ancien Testament dans l' Église grecque et l' Église Russe (Paris 1909), Nestorius et la controverse nestorienne (Paris 1912), La prière pour l' unité chrétienne (Paris 1920), Joseph de Maistre et l' église greco-russe (Paris 1922), Homélies Mariales Byzantines (Paris 1925), Julien d' Halicarnasse et Sévère d' Antioche (Paris 1925), Ouevres complétes de Georges Scholarios (Paris T. I. 1928, T. II. 1929, T. III. 1930), De Photii morali effigie (Ramae 1921). Osim toga mnogo je saradivao u »Echos d' Orient«. **Dr J. Šimrak.**

O prenosu slike Gospe od Škrpjela.

P. Butorac.

(Nastavak.)

28. Pitanje će se prenosa lakše shvatiti, kad se objasni porijeklo slike. A da se to po mogućnosti tačno odredi, treba razmotriti njezinu tehničku stranu.

Do XIII vijeka ne bijaše u slikarskoj umjetnosti posebna slikarskoga pravca. Slikarstvo je svojim slogom bilo odsjev arhajskoga mozajičkoga sloga. Kako je mozajička umjetnost svraćala pažnju jedino na r e p r e z e n t a t i v n u službenu stranu svojih lica, tako i slikarstvo ove duge epohe ide za tim, da predstavi motriocu svetačka i druga lica u svoj njihovoj ozbiljnosti, dostojan-

stvenosti i službenoj ukočenosti. Nema tu traga nježnim motivima, kako se zapažaju već u djelima XIII. vijeka. Marija je poimence prikazana u impozantnu dostojanstvu nebeske vladarice, Majke Vječnoga Kralja. Posve frontalno, oštro i ozbiljno motri pred sobom, bez ikakva obzira na molioca. Svoga Sina, mladoga kralja, drži posve okomito pred prsima. Na Njegovu pogledu, izražaju lica i kretnji nema traga djetinje nježnosti i nestašnosti.

Trinaesti vijek, nakon duge hladnoće dirnut serafinskim zanosom asiškoga reformatora, poče da naginje nježnijemu religijoznomu čuvstvovanju. Ta se crta nježnosti i umiljatosti odrazi i u umjetnosti, te ova započe emancipacijom od mozajičke ukočenosti. Lica postepeno zadobiše nježniji izražaj. Pogled se Madone svraća pomalo na stranu prama Djetetu. Isus više ne stoji okomito frontalno sprijeda, nego sa strane na ruci ili i na krilu sa ponešto slobodnijim kretanjem. Iz Njegova lica uza svu ozbiljnost izbija neka djetinjska nježnost. Katkada su pogledi Majke i Djeteta upravljeni ne samo jedan prama drugome, nego bi se reklo, da uzimlju u obzir i molioca. Tako je u starije doba došlo u umjetnosti do izražaja d o s t o j a n s t v o B o ž j e M a j k e, a sada m a t e r i n s k a n j e ž n o s t skromne Gospodnje službenice (la donna umile Frana As.) i m o ć N j e z i n a m a t e r i n s k o g a p o s r e d n i š t v a. Prvu je takvu Marijinu sliku naslikao firentinski slikar Ivan Cimabue. Narod ju g. 1276. zanešen otprati u triumfu u crkvu sv. Marije Nove (S. Maria Novella). Vasari je pisao o slikama Cimabue-a, da je unio u umjetnost više ljubavi.[40] Giotto docnije uznastoja, da izgladi taj pravac, ali se još jače udomi u Sijeni i dade pobude posebnoj sijenskoj školi.

I na našoj slici opaža se neka vrst transpozicije iz svečane uzvišenosti u liričku mekoću. Evo, što piše o njoj F. Corner:[41] »Ova je slika po grčko-latinskom ukusu. Na traku iliti dijademu, što ovjenčava svetu glavu, stoje napisane gotičkim slovima ove riječi: Ave Maria gratia plena. Djevičansko lice blažene Gospe prekrasno je. Živim izrazom ljubezno gleda na božanskog svog Sina, koga drži desnom rukom, dočim Sin veličanstvenim ali ujedno premilim licem okreće svoje zenice na ljubljenu Majku, ali na takav način, da u isto doba, rekao bi, blago gleda i pobožni puk ganut na takvu izrazu svete prilike«.

Slika zbilja vanredno utječe na motrioca svojim milim, a ujedno dostojanstvenim izražajem. Opis i oznake Fl. Cornera posve pristaju slogu iz doba prelaza sa mozajičkoga smjera na naturalistički, koji je potpuno pobijedio pod utjecajem starih klasičkih oblika u XV. vijeku. Slika po tome nije starija od XIV. vijeka, pa se iz toga može zaključiti, što se ima držati o dobroj želji nekih, koji bi voljeli, da potječe od sv. Luke.

---

[40] V. Muther, o. c., I sv., s. 24. et sq.

[41] O. c., s. 425., po Vuloviću, s. 14.

Zapadno porijeklo slike očevidno je već stoga, što se ovaj umjetnički smjer počeo razvijati u bližnjoj Italiji, gdje je uopće slikarstvo postiglo svoj vrhunac, a dade se lako razabrati iz druge okolnosti, pa i kad ne bi ta tvrdnja odgovarala istini, naime iz latinskoga natpisa na slici. Zar bi se grčki umjetnik poslužio latinskim riječima? Zar bi bio tako velikodušan prama Latinima u doba, kada je već bila utrta staza raskolu, toj najsnažnijoj i najpogubnijoj manifestaciji narodnih i kulturnih razlika istoka i zapada?

Treba i to uzeti u obzir, da se Bož. Djetešce nalazi na slici s desne strane Majke, s lijeve motrioca, po zapadnu običaju. Ovo se svakako ne smije preveć isticati, jer je i na zapadu pogotovo u ovo starije doba na nekim Marijinim slikama Djetešce na lijevoj strani.

Nije li onda naravno, da je slika zapadna porijekla, došla k nama sa bližnjega zapada, kamo naši krajevi bijahu upućeni još i prije definitivna ustaljenja mletačkoga gospodstva (1420.), a pogotovo poslije, već po svojoj geografskoj blizini, a napose po svojim kulturnim i ekonomskim potrebama? Čemu onda kazati, da je slika zapadna porijekla donešena sa vrlo daleka i turskoj sili izložena istoka, pa to još »čudesno« (miracolosamente), kako bi kazao u svom rukopisu Andr. Balović, ili još »nevidljivom rukom« (da mano invisibile), kako dodaje Vinko Balović? Nije li to nenaravno?

Ne misli se time reći, da slika zapadna ili eminentno talijanskog umjetničkog smjera nije mogla dospjeti na istok. Niti se time poriče povjesna činjenica, da su Peraštani imali u mletačkoj službi odma u prvoj polovici XV. vijeka osobita doticaja i sa istočnim stranama za trgovačkim i vojničkim poslom. Time se samo to tvrdi, da se pri rješavanju ovakva pitanja moramo držati naravnijega i vjerojatnijega puta, dok se protivno, naime prenos slike sa Negroponta ili Skopelosa ne dokaže pozitivnim sigurnim razlozima.

29. Ime »Gospa od Škrpjela« ne može se upotrijebiti za dokaz, da je slika k nama došla s istoka. Na osnovi ovog imena zamislio je Vicković već poznatu domišljatu, ali nenaravnu hipotezu. Samo ime »od Škrpjela« ne treba da nas tako daleko vodi, uprav u egejski arhipelag. Mišljenje Vickovićevo nije posve neosnovano; marna su ga istraživanja dovela do toga. Ali on promatra svoje pitanje sa krive pretpostavke, da naziv š k r p i o (škrpjela) ne postoji u našem jeziku, premda i sam napominje, da se otok Skopelos, pun grebenja i hridina, zove u bugarskome škrpjo.[42] Vulović dobro napominje, da je otočić dobio ime »od ove morske hridi ili škrpjela«, a ne, kako se katkad pisalo od riječi scalpello (dlijeto).[43] Kod starih je poznat samo naziv »Madonna di Scarpello« (Gospa od morske hridi). Prvi je V. Balović upotrijebio naziv »detta d e l l o Scarpello«. I u samu Perastu redovito se kaže: idemo, hajdemo na školj, dola-

[42] V. s. 295. i 306. in o. c.

[43] S. 12. o. c.

zim sa školja, i t. d. Riječ školj dolazi od talijanskoga »scoglio«, a time se označuje morski greben, koji smeta redovitoj plovidbi. U našemu jeziku ili bolje u domaćemu narječju odgovara toj talijanskoj riječi škrpio, škrpjela.

Našim je ribarima poznato ime škrpina. Tako se zove ukusna riba, koja ljubi grebenasto tlo, bodljikava kao i grebenje, gdje se skriva.

Ispod kolne državne ceste, koja vodi iz Perasta u Orahovac, prešavši selo Draževrt, nalazi se mjesto tik do mora, puno hridina, kojima uostalom obiluje obala od Orahovca do Morinja, zvano škripi. Kažu kod nas starice »idem u škripe«; »bio si u škripe«. A presvij. mi kotorski biskup Uccellini jednom spomenu, kako se neka grebenasta uvala na otočiću njegova rodnoga mjesta Lopuda zove »skupjeli« (od lat. scopulus), »veliki« i »mali skupio«.

Nije li fantastička pretjeranost na osnovi te riječi, poznate u našem mjesnom narječju, iako u zadnje doba rjeđe upotrebljavane, stvarati i umišljati prenos slike sa daleka Skopelosa, jednoga od najmanje poznatih otoka egejskog arhipelaga?

30. *Mjesna predaja spominje braću Mortešiće, ribare.* Već je bilo govora, kako nenadna bolest jednoga člana obitelji čini pravu silu razvoju događaja. Kad je trebalo dati znak s neba, da se slici ima iskazati javno štovanje, je li baš bilo umjesno, da teško oboli brat s jedina razloga, što je začas pričuvao sliku u svojoj kući i smatrao se sretnim, što posjeduje toliko blago?

Svakako u legendi se spominje to ime jedne od najstarijih peraških obitelji. Neki razlog tomu mora da bude. Da se radi o imenu, nepoznatu u mjestu, ne bi uopće trebalo davati tomu važnosti. Ali šta ga tu ulazi historijska obitelj?

Opat Andr. Balović ne kaže, da su Mortešići bili ribari. Ta obitelj spađaše među odličnije, te se istače u građanskoj i vojničkoj službi. Njezina je kuća bila opsegom jedna od većih i ljepših, svakako ljepša od kuće Burovića, Mazarovića i Viskovića. Ostaci se vide i danas. Obitelj se istražila u XVI. vijeku.[44] Vicković je mnijenja, da je bolesni brat donio klicu groznice sa Skopelosa, kamo je bio otišao u trgovačkom poslu, pa se bolest ozvala na povratku. Nu kad se uvaži, da je naša slika zapadna porijekla, da su naši krajevi bili u neprestanu dodiru s Italijom, da je obitelj Mortešića spadala među bogatije i odličnije, nije li mnogo naravnije uzeti, da su ta braća za trgovačkim poslom boravila u zapadnim stranama i tu nabavila sliku, pa ju iz Italije prenijela u Perast i moleći se pred njom dobila osobitu milost, recimo milost ozdravljenja?

Kako predaja kazuje, braća nađoše sliku među užeženim svijećama ili obasutu svijetlom. To je svijetlo, dakako, čudesna obilježja, tim više, što je i slika dospjela na hrid čudesnim načinom!

---

[44] Vicković, o. c., s. 296.

Svakako, ako je tu bilo kakovih neobičnih svijeća, nije li ih trebalo sačuvati s najvećim poštovanjem, te ih iznositi kao svetinju pred buduće naraštaje za dokaz, da su braća uistinu našla sliku na hridi sred svijetla? Nu tim svijećama, tom velikom znaku neba, nema traga.

31. Kad je sve to tako, mogao bi ko da prigovori, kako su Peraštani došli do misli, da se na taku nezgodnu i tešku položaju sagradi najprije malena crkva, pa kasnije krasno svetište? Čemu opet godišnji običaj, da se 22. srpnja topi kamenje pod otočić? Nije li uprav s toga, što su Mortešići baš te noći, kako hoće predaja, našli sliku na hridi?

Vicković misli, da su stari Bokelji rado birali položaje nepristupačne s mora ili teške za pristajanje, da tu grade crkve. Trebalo se braniti od morskih gusara. Za primjer navodi Gospu od Riže (Madonna di Risi), sv. Mateja u Dobroti, Gospu od Anđela (u Verigama), sv. Petku. Nu kako se to može kazati o Gospi od Anđela ili od Riže, kada su tik do mora, iako je pristajanje uslijed morskih hridina (škrpjela) ponešto nezgodno? Pa ako to vrijedi o bilo kojoj crkvi, vrijediće svakako puno više o župskoj crkvi Stoliva, Prčanja, Gornje Lastve, Tivta, Krtola, Krašića, o Gospi od Zdravlja u Kotoru, a najmanje može da pristane našemu svetištu, jer je posve pristupačno sa svake strane i baš na ruku gusarima, koji bi provalili s Veriga.

Drugi je tomu razlog. Putniku na prvi mah udari u oči, kako se prošeće kroz bokeški zaliv, da su prirodno n a j l j e p š i položaji, najsjajniji dragulji u izabranu biserju, kojim je božja ruka podarila ovaj kraj, a nesamo najnepristupačniji, namijenjeni gradnji crkava, napose Marijinih. Dosta je spomenuti Gospu od Zdravlja ili od Počivala (Madonnina) vrh Kotora, sv. Mateja ili sv. Eustahija u Dobroti, staru župsku crkvu Porođenja Marijina ili novu istoimenu u slogu kasnijega preporoda u Prčanju, sv. Ilije u Stolivu, sv. Antuna (sa samostanom) u Perastu, opatiju sv. Jurja kod Perasta, otok Gospe od Milosrđa kod Tivta, grčkoistočnu sv. Nedjelje u Bijeloj, crkve poluotoka Luštice, a nadasve crkvu i manastir Savinu (grčkoist.) i Gospu od Škrpjela. Sličan se pojav opaža u kršćanskome svijetu i prigradnji samostana. Redovnici birahu ponajljepše prirodne položaje, da se uzmognu bez smetnje posvetiti svom usavršivanju i mnogostruku radu za moralni i materijalni napredak društva. Nije li to potaklo i Bokelje, od starine poznate Marijine štovaoce, da posvete prirodnu krasotu svoga kraja Mariji, tom najljepšem djelu božje mudrosti? Nije li to dalo pobude i Peraštanima, da izaberu za svoje svetište onako divan položaj, gdje se duša usred zamjerne tišine, daleko od svakog svjetskog posla, lakše diže do Boga i do Njegove Presv. Majke?

Vicković podsjeća na drugi razlog, a nije na odmet, pače je potpuno stvaran.

[45] S. 297. in o. c.

Za dugo se vremena borio Perast sa Kotorom za pravo patronata nad opatijom, crkvom i otočićem sv. Jurja. Kotorane je dobro služila spretnost u vođenju parnica. Lako da su Peraštani sagradili na morskoj hridi kraj sv. Jurja malenu Gospinu crkvu početkom XVI. vijeka, da što bolje utvrde jus possessoris i nad obližnjim sv. Jurjem. Nu Kotorani protegnuše pravdu i na Škrpio, jer je crkvica građena na hridi, odvisnoj o sv. Jurju, kako i jest po geološkome sastavu. Peraštani su se uporno branili, a da lakše utvrde svoje pravo, držahu kadikad na tim mjestima, kako se razabire iz stare općinske knjige, skupštine ili zborove općinskoga vijeća; tako »alla nostra Gesia di S. Maria de Scarpielo« 24. VI, 1551., u crkvi »di M. San Zorzi del Schojo« 30. VI, 1547., 28. X, 1548.

Mletački je senat riješio pravdu — bilo je o tome spomena — g. 1634. Pravo patronata nad sv. Jurjem dobi republika, a nad Škrpjelom peraška općina.

Vjerojatno ćemo se približiti istini, ako ustvrdimo, da su oba razloga utjecala na Peraštane, i želja za zidanjem Marijine crkve na onom vanrednom i osebujnom položaju i nastojanje, da tako djelom utvrde pravo nad sv. Jurjem.[46]

32. A čemu spomenuti običaj na 22. srpnja? Ne podsjeća li jasno na okolnost, da se je slika našla baš 22. srpnja 1452., baš kako kaže predaja?

Mi možemo i obrnuti pitanje: Ne dokazuje li to očitu svrhu pučke predaje ili bolje njezinih redaktora i kasnijih pisaca, koji ju slijepo usvojiše, da i tom vanjskom činjenicom utvrde svoje čudno kazivanje? Običaj se može posve lako i drukčije razjasniti. G. 1452. slika je bila određena za javno štovanje. Tada ili kratko vrijeme nakon toga odluče sagraditi crkvicu na morskoj hridi. Nego kako posao zahtijevaše silna napora uz tadašnju posvemašnju nestašicu zgodnih tehničkih pomagala, htjedoše da ovjekovječe prve početke rada. Prava pojma o zamašitosti toga velebnoga preduzeća može tek da ima, ko na svoje oči razgleda mjesto i građu. Bio je to doista historijski čas, kad su stari na 22. srpnja 1452. bacili kraj hridi prvi kamen u dubinu od 40 metara mjestimice. Bila je to naravna nužda ovjekovječiti godišnjim običajem uspomenu na početak velika djela, komu se dive vjekovi, i postojano svake godine sjećati mlađe generacije na elementarnu potrebu, da se postojanim topljenjem kamenja osigura obala protiv nenadnih promjena nesigurne morske pučine.

Već dokazana neosnovanost predaje upućuje na zaključak, da se slika nije tu našla na 22. srpnja 1452. Vjerojatnije je i naravnije uzeti, da se taj dan mučna radnja započela, ili da su Mortešići tada predali sliku javnomu štovanju. Nema naime nikakve nutarnje veze između bacanja kamenja toga dana i nalaska slike, a ima veze, i te kakve, između godišnjega topljenja kamenja i polaganja prvog

[46] O tome potanko u II dijelu moje knjige.

osnovnog kamena, tim više, što su prvi graditelji morali predvidjeti, kako će sporo napredovati taj teški posao. U računu se ne prevariše. Crkva u današnjemu obliku bila je gotova tek XVIII. vijeka.

33. Tijekom su rasprave bile učinjene još neke pripomene o našoj predaji, napose o trostruku izmicanju slike, pa je bilo govora i o kritičkoj vrijednosti spisa bezimenih i poznatih pisaca. Upada u oči, da pisane uspomene započinju u većoj mjeri nakon 1654., dakle nakon peraškoga boja. To još više utvrđuje u uvjerenju, da se tradicija ima ubrojiti u legende. Ne može se naime požarom protumačiti nestašica pisanih uspomena prije te godine. Činjenica je, da su u razdoblju od g. 1420., kad je mjesto konačno palo pod mletačko gospodstvo, pa sve do 1500., dakle za vremena, kad se je slika našla i gradnja otočića započela, događaji iz domaće povijesti malo poznati, a izvori manjkavi. Ali ipak ima tih izvora. Pogotovo poslije 1500. ne bi se ništa smjelo iznositi kao utvrđena činjenica bez oslona na pisane izvore. A o prenosu slike sve do polovine XVII. vijeka nema pisanih uspomena. Ne razabire li se iz toga očita nakana kasnijih pisaca, da nakon slavne pobjede nad Turcima, izvojevane Marijinim zagovorom, prikažu u što sjajnijem obliku prve početke staroga kulta Gospine slike? Ne htjedoše li predočiti Gospinim pobožnicima, da je bilo sasvim naravno očekivati takvu pobjedu od tolike Djevice, čija je vidljiva prilika bila otrag dva vijeka nevidljivom rukom presađena na perašku hrid? uvjerava li nas i sama predaja o peraškome boju i o Bijeloj Gospođi, da se išlo za tim, da se oko Marijine slike naniže što ljepši niz bisera i da se tako što ljepše ukrasi povijest njezina kulta? Ne uvjerava li nas o tome i mecenatsko djelovanje Peraštanina nadbiskupa Andr. Zmajevića i slikarsko ukrašivanje Kokoljića pod kraj XVII. vijeka i gradnja velebna žrtvenika g. 1796., isklesana u Genovi iz bijela kararskoga mramora, da se baš nakon te godine najviše išlo za tim, da slika izađe što više na glas, a s njome i krasno novo svetište, podignuto 1628.—1630.? Nu nije li dobra nakana veličati Marijinu sliku i uljepšavati povijest njezina kulta? Bez dvojbe. Plemenita nakana, samo kod naših pisaca vrlo nezgrapno provedena.

34. Povjesna jezgra dala bi se na osnovi svega, što je dosad rečeno, ovako odrediti. Gospinu sliku, zapadna porijekla, donesoše Mortešići sa zapada polovicom XV. vijeka. Slika izađe na širi glas nakon milosti, udijeljenih ovoj kući. Peraštani se odluče na gradnju crkvice i umjetna otočića nasred hridi, nešto potaknuti prirodnom ljepotom položaja, a nešto nuždom, da utvrde pravo nad susjednim sv. Jurjem. Na 22. srpnja 1452. baciše prvi kamen.

Dalje historijske date u povijesti kulta Gospine slike jesu ove: G. 1535. proširena prva crkvica, g. 1654. pobjeda nad Turcima, početkom XVIII. vijeka crkva svedena na sadašnji oblik, g. 1796. podignut glavni sadašnji žrtvenik, vijek prije toga Kokoljičevo umjetničko dekorisanje.

Svršetak.

Da mi se ne spočitne pomanjkanje patrijotizma, pripominjem, da bi svaki patrijot htio da uzveliča svoj kraj ili narod, ali patrijotizam gubi od svoje ozbiljnosti, kad se osloni na zahtjeve pučke ambicije i na izlive pučke mašte. Mogao bi ko da i to prigovori, kako vjernik smije smanjivati cijenu nečega, što stoji u najužoj vezi sa Marijinim kultom. Mjesto odgovora evo nekoliko refleksija iz kršćanske filozofije i dogmatike.

Bog je po naravi samo bivovanje i izvor svakoga bivovanja. Štogod jest, ima svoj bitak po njemu. Nu štogod jest, to je u filozofskome smislu i istinito, jer odgovara obilježjima svoje vrsti i odrazuje egzemplarnu ideju božjega uma. Što je u većoj mjeri Bog priopćio bitak komu biću, to je to biće istinitije, realnije, to je bliže Apsolutnoj Istini, neograničenoj Božjoj Biti. Organska bića primaju veću mjeru bitka od punine bitka i života, Boga, te po tome i bolje na njima odsijeva uzvišena ljepota Apsolune Istine. Umni su joj stvorovi još bliži. Ovi Ju mogu i shvatiti i dostići i u Njoj uživati, ponapose oni, koji ulažu sve sile u službi Vječne Mudrosti i njezina vječnog zakona. Nu opet ko je bliži Apsolutnoj Istini od Marije, koja je dala vidljivo ruho, materijalan okvir Upućenoj Riječi Božjoj, Očevoj Mudrosti, Utjelovljenoj Istini? Ko će se po tome više od nje radovati svakomu koraku, što ga čovjek učini, da se Istini što bolje primakne?

Ne će dakle niko poreći, da se ljubavlju do istine i svakim nastojanjem, da se ova postigne, iskazuje najplemenitija počast Onoj, koja je bila, jest i biće kroz vjekove najveća Ljubiteljica, pače neprispodobljiva Majka Utjelovljene Istine.

Quid viri docti censuerint de opere, cui titulus „Sententia Aristotelis de compositione corporum."

scripto a Dr Francisco Šanc S. I., edito ab »Academia Theologica Croatica«.

Summarium recensionum, quae hucusque in lucem prodierunt, simul cum responso auctoris ad ea quae obiecta sunt — servato ordine quo prodierunt.

Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske, Đakovo, 1928 pag. 20 scribitur croatice:

»Auctor multos novos aspectus systematis Aristotelis proponit atque iis, quae stabilivit, suppositis omnes difficultates solvit quae philosophi moderni ut Zeller, Baeumker aliique doctrinae Ari-

da za istu svrhu mole. Na to me nedavno upozorio prigovor jednog vjernika, zašto još nije imenovan biskup Senjski, jer da ne molimo zato u misi; nije znao svrhu odredene kolekte za svaku potrebu.

Popunjenje bisk. stolice je svakako jedno važnije pitanje, radi se o jednoj dijecezi, pa bi trebalo i više jurišati na pomoć Božju, zato bi se i kolekta mogla uzimati kao pro re gravi simpliciter, t. j. u sve dane osim in Dupl. I. cl.; in Dom. Palm. et in Vig. Nativ. et Pent. — Sve ovo može doći u pretres, kad se capitulariter postupa; na sve se pojedinac ne može sjetiti. »Salus ubi multa consilia«. (Prov. 11, 14.)

Kolekta se ova uzimlje sve dok nije sigurno, da je novi biskup izabran i proglašen u tajnom papinom konsistoriju, o čem će vjernike obavijestiti kap. Vikar. (DAC. n. 2672 ad 3.)

Dr Jos. Frančišković.

Recenzije.

P. Vincentius M. Cachia O. P.: De natura transubstantiationis juxta S. Thomam et Scotum, Romae, Collegio Angelico, Via S. Visale 1929.

Opća je teološka nauka definirana na tridentinskom koncilu, da Krist biva prisutan u euharistiji po pretvorbi (transubstantiatio). Kad se postavi pitanje o naravi pretvorbe ili o naravi onog čina, kojim se kruh pretvara u tijelo Kristovo i vino u krv Kristovu, onda bogoslovi odgovaraju na razne načine. Prvo je pitanje kad se govori o naravi onog čina, kojim se kruh pretvara u tijelo Kristovo i vino u krv njegovu, da li se prestanak bivstvovanja kruha i vina može i smije nazvati uništenje (anihilatio).

Auktor nam u tom pogledu iznosi mišljenje dvaju velikh umnika kat. Crkve sv. Toma i Skota.

Djelo imade tri dijela. Auktor najprije razlaže u čemu stoji problem. Iznosi zatim pojam pretvorbe po Skotu i sv. Tomi. Po Skotu je pretvorba uništenje kruha, na čije se mjesto dovodi supstancija tijela Kristova. Po sv. Tomi ne može se reći da se kruh uništava, nego prelazi u supstanciju tijela Kristova. Jednako se za Kristovo tijelo ne može reći da se dovodi. Uopće pretvorbeni čin ništa ne izvodi u Kristovu tijelu, nego samo u kruhu. Sva je promjena samo u supstanciji kruha, koja prelazi u supstanciju nepromjenjenog Kristova tijela. Provodeći komparaciju između jednog i drugog mišljenja opredjeljuje se auktor dakako za sentenciju sv. Tome, jer je u najlogičnijoj vezi s naukom sv. otaca, napose pak s definicijom transupstancijacije, kako ju je dao tridentinski koncil.

Djelo mnogo doprinosi k ispravnom shvaćanju ovog teološkog problema te je kraj toga dragocjeni prilog za utvrđenje teze sv. Tome.

S. B.

Millot. — La Très Sainte Vierge et le Purgatoire. Entretiens et histoires pour le mois de novembre. In-12. Prix: 9 fr.; franco 10 fr.; étranger 11 50; Paris VIe. Pierre Tequi, Libraire-Éditeur 82. Rue Bonaparte.

Kan. Millot nastavlja s ovom knjižicom seriju svojih studija i pouka o bl. Dj. Mariji. U ekonomiji spasenja Marija je uz Krista središnja tačka. Uz Krista je Marija svuda. Ona je posrednica i pomoćnica kod našeg otkupljenja, ona je i sada zagovornica i posrednica naša na nebesima. Njezin zagovor i pomoć proteže se na svu Crkvu. No ne samo na vojujuću na zemlji nego i na trpeću u čistilištu. I baš u ovoj knjizi objašnjuje nam pisac odnošaj bl. Dj. Marije prema dušama u čistilištu. Marija pomaže dušama u čistilištu. Auktor navodi sve momente dogmatske naravi, koji pokazuju opstojnost, okvir i razloge, zašto Marija pomaže dušama u čistilištu. Svoja izlaganja začinjuje pisac historijskim zgodama, koje tu Marijinu pomoć potvrđuju. — Knjižica će veoma dobro doći propovjednicima osobito za mjesec studeni. **S. B.**

Lemius (R. P.). — **Le Culte du Coeur eucharistique de Jésus.** In-12. Prix: 6 fr.; franco 6 fr. 50; étranger 7 50; P. Téqui, libraire-éditeur, 82, rue Bonaparte, Paris-VIe.

To su konference (6), koje je autor održao u Notre-Dame de Grace u Parizu. Tu je izložena narav pobožnosti prema euharistijskom srcu Isusovu, njezina uzvišenost, veličina i uspješnost. Sve je to zavijeno u laki, privlačivi govornički stil. — Preporučujemo napose propovjednicima.

S. B.

P. Fr. Zorell S. I.: Lexicon Graecum Novi Testamenti. 2. edit. Paris (VI) Lethielleux 1931. — Cijena 150 fr.

Između uvodnih knjiga »Cursus Scripturae Sacrae«, koje su izdali glasoviti Isusovci: Cornely, Knabenbauer i de Hummelauer, izdao je i Fr. Zorell god. 1911. po prvi put i svoj Novi testamenti Lexicon Graecum. Kritika se o djelu najlaskavije izrazila i učenjaku-filologu, Agregiranom Doktoru Papinskog Bibl. Inst. u Rimu, dala tim nove pobude. Postoji više rječnika te vrste. Najznamenitiji su: Grimm, Lexicon Graeco-latinum in libros Novi Testamenti, Lipsiae 1903, Preuschen, Griechisch-deutsches Handwörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur, Giessen 1910. Eding, Griechisch-deutsches Wörterbuch zum Neuen Testamente, Leipzig 1913. Moulton-Milligam, The Vocabulary of the greek Testament, illustrated from the Papyri and other non-literary Sources, London 1914. Nägeli, Der Wortschatz des Apost. Paulus, Göttingen 1905. Cremer-Kögel, Biblisch-theologisches Wörterbuch der neutestamentlichen Gräzität, X. Aufl. Gotha 1913. Neki od spomenutih rječnika doživjeli su i više izdanja. Tako na pr. Kremer-Kögelov izašao je i godine 1928. Svi ovi spadaju medu najbolje. Sve pak nadmašuje Zorell-ov sa svojim unutarnjim poređajem, potpunošću, za nas vrijedi tim više, jer je katolički i (s onim Grimm-ovim) jedini, koji je pisan Katoličkim jezikom = latinski.

Već je za prvo izdanje pisao priznati biblicista prof. Jacquier: »Le Novi Testamenti Lexicon Graecum qu'a publiè le P. F. Zorell, S. I., est un excellent travail, bien au courant des études modernes de philologie grecque et des publications des papyrus et des inscriptions. Il est appelé á rendre de grands services à tous ceux qui étudient le texte grec du Nouveau Testament. C'est un instrument indispensable pour une exégèse vrai-

ment scientifique. Or y trouvera toutes les indications que comporte un bon dictionnaire et il a de plus l'avantage d'être écrit en latin, ce qui se mettre à la portée d'un plus grand nombre d'étudiants.«[1]

Još se više može kazati za ovo drugo izdanje, koje je pred nama. Djelo je posvećeno sv. Ocu Piju XI. U predgovoru auktor velikodušno zahvaljuje svima, koji su mu pomogli bilo savjetom ili djelom u pripremi novog izdanja. Poimence spominje pok. P. Hetzenauera, kapucina, lateranskog biblicistu, pok. P. Fonck-a, nasljednika mu u Rimu P. Holzmeister-a i P. Merk-a p. VII. U uvodu De orthographia daje kao i u prvom izdanju u glavnim potezima norme: 1) de litteris consonantibus et vocalibus, 2) de apicibus, spiritu et accentu u odnosu k hebrejskom i aramejskom IX.—XV. U Elenchus abbreviationum per sigla nabraja novije i najnovije edicije Novog Zavjeta; osobito se ističe dotjerana i umnožena obradba obzirom na Papyros i Inscriptiones. Posve iz nova dodaje popis stručnobibličkih znanstvenih revija — XXII.

Već na prvi pogled u sam rječnik primjećuje se melioracija u tehničkom dijelu. Dok je u prvom izdanju grčka riječ bila tiskana kursivom i dosta sitnim slovima, u novom je ona krupna (u rukopisu dvaput podcrtana), masna (»nero«), da se odmah ističe. Glavni pak »forte« rječnikov je u tom: za najnoviju filološku metodu u historičnoj gramatici ide auktor stručnjacima na ruku; da ne gube vremena, označio je u uvodu protumačenim siglama i asteriskom mjesta gdje se po prvi put dotična riječ pojavljuje bilo u sv. Pismu ili pak u svjetovnoj literaturi. To je od ne male važnosti kod određivanja prvog i pravog smisla riječi. Ususret je također pošao eksegeti sa sitnom oznakom brojem 1 povrh linije označujući, da je dotična riječ *ἅπαξ λεγόμενον* u N. Z. Tim se štedi vrijeme i energija. Dok je u prvom izdanju numerirao stranice, u ovom upotrebljava način velikih modernih (ne ekskluzivno) Dikcijonera numerirajući kolone, a to i opet olakšava i dovodi k jedinstvenom citiranju i konfrontiranju. Uporabom spomenute nove literature opseg se je rječnika znatno (za preko 100 stranica) povećao: prvo brojilo je 646 strana, drugo broji 1502 stupca.

Ovim je djelom ispunjena praznina, koja se davno osjećala iza — pred više godina — raspačanog prvog izdanja. Svi će Papyrolozi i Eksegete puni zahvalnosti segnuti za djelom već davno renomiranog lingviste, jer je on samo ove imao pred očima. **Dr. Nikola Žuvić.**

Lusseau—Collomb, Manuel D'Études Bibliques, Tome V (I. partie). Les Actes des Apôtres. Les grandes Épîtres de saint Paul. Paris. Pierre Tequi, Libraire-Éditeur. 1930.

Ovaj biblijski priručnik imat će pet svezaka. Zasnovan je na širokoj bazi, da uzmognu slušači bogoslovlja lakoćom čitati specijalne komentare.

Pisci priručnika nenamjeravaju izdati introdukciju u užem smislu. Oni žele, da njihovi slušači prodru u samo srce sv. Pisma; da vide ljepotu objavljenih istina, a ne samo njihov okvir. Pomna egzegeza treba da po-

[1] Etudes de critique et de philologie du Nouveau Testament. Paris 1920. — p. 76.

kaže slušačima detaljno svete knjige, njihovu unutarnju građu, čvrstu vezu pohranjenih misli, oštroumlje dialektike, puninu razvoja. Samo onda bit će im sv. Pismo obilata duhovna hrana i bogata riznica za svete govore, ako urone direktno i intimno u duboke misli inspiriranog pisca

Zato se pisci samo u kratkim crtama bave uvodnim pitanjima, a veći dio posvećuju tumačenju svetog teksta prema znamenitosti knjige i predmeta.

Napomenuti svezak bavi se djelima Apostolskim i velikim poslanicama Apostola naroda.

Uvodna pitanja i tumačenje jasno je i pregledno.

Iznenađuje, što su među velike poslanice uvrštene i obe Solunjanima. — Lijepo je obrađena eshatologija ovih poslanica u skladu sa drugim mjestima sv. Pisma. Dodan je ujedno dekret Bibl. komisije o paruziji. U poslanici Galaćanima zastupaju opravdano sjeverno-galatsku hipotezu.

Na str. 327. opazio sam lapsum calami u 6 a) Hyopthèse de la Galatie — Nord, a ima biti Galatie—Sud.

U prvoj korinćanima kratko je i jasno obrađeno pitanje o milosnim darovima, (karizmatima) kojima je obilovala Crkva u početku.

»Krst za mrtve« I. kor. 15, 29 tumače o krstu prijatelja ili rođaka za preminulog katekumena.

U Rimlj. 9, 5 brane katoličko punktiranje odlučnim izvanjim i unutarnjim dokazima protiv nekorektnog punktiranja Tischendorffa i drugova.

Nema sumnje, da će slušači bogoslovlja, koji dobro prouče priručnik lijepo napredovati u poznavanju svete objavljene istine.

S radošću i velikim interesom očekujemo nastavak ovoga praktičnog i solidnog biblijskog priručnika. **Dr. Franjo Zagoda.**

Dr. Milan Ivšić: Ideja racionalizacije i njezin međunarodni karakter, Zagreb 1931. — Izdanje JU-NA-KO. — Cijena 15 dinara.
Rješavanje svjetske ekonomske krize u najužoj je vezi s internacionalnim pokretom racionalizacije — jednim od najvećih pokreta u XX. stoljeću. G. dr. Ivšić, profesor na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi, stavio si je u zadatak da izloži ispravnu ideologiju o racionalizaciji kao sintezi ekonomskog, tehničkog i socijalnog progresa. Jednostrano shvaćena racionalizacija može da imade svojih opravdanih protivnika s razloga što se takovim pokretom — u praksi — prekomjerno iscrpavaju radničke fizičke i psihičke sile, a pokraj toga se i stvara prividna hiperprodukcija uslijed preslabe kupovne snage kod većine konzumenata. — Auktor je dao nada sve interesantan prikaz razvoja racionalizacije prema američkom i evropskom mentalitetu. Kako se god. 1932. održaje u Amsterdamu V. međunarodni kongres za naučnu organizaciju rada, to je ova knjižica imala i specijalni cilj da izloži program rada samoga kongresa. — Cijena je knjizi 15 dinara, a dobiva se kod izdavača »JU-NA-KO«, Zagreb, Trg Burse 3/III kao i u svim knjižarama.

Scremin dott. Luigi: L' educatione della castità. Prefazione del P. A. Schmitt S. I. Torino 1930. 8⁰, str. 161. Casa editrice Marietti.

Autor ove knjižice jest liječnik i docent na sveučilištu u Padovi. U 7 poglavlja rješava pitanje: da li treba, kada i kako treba primijeniti omladini pozitivni metod odgoja u pitanju čistoće. Njegovo se stajalište nedvoumno opredjeljuje za direktni pedagoški sistem. Razlozi, što ih iznosi t. zv. »indirektna pedagogija« (str. 51—63) ne mogu se održati usuprot činjenica, koje se opetovano pojavljuju. Ni s psihološkog stanovišta ne zadovoljava ta teorija; ni poziv na praksu Crkve i njezinih propovjednika nije u stanju da je opravda (str. 64—78).

Svoje razloge za direktni odgoj u pitanjima ćudoređa iznio je autor u pogl. VI. (str. 91—105.), a detalje glede dobi, načina, osobe, koja treba da ga daje, eventualnih pogrešnih puteva i sl. u pogl. VII. (str. 109—161.).

U ovom vrlo važnom problemu autorovo je stajalište solidno, savremeno i znanstveno obranjeno. Odgojitelji će, ako su u dvojbi, u ovoj knjizi naći dostatno materijala, da se opredijele za direktnu poduku u ćudorednim pitanjima. Svakako je za naše vrijeme u toj stvari značajna riječ kard. Dubois, kojemu je knjiga posvećena: da djecu i u ovim pitanjima treba poučiti i to jače i više, nego što se do sada radilo. (on l'a fait avec trop de parcimonie jusqu' a present«). Svrhu i značenje seksualnog života treba mladeži postepeno dovoditi u svijest — mišljenje je i P. Schmitta, sadanjeg profesora morala na sveučilištu u Innsbrucku. Teza je autorova u potpunoj saglasnosti s naučavanjem katoličkih moralista — u pretpostavci dakako, da se ne pretjeruje ni na jednoj ni na drugoj strani kod praktičnog provođenja njezinog. Napose ističem, da se autor u delikatnom pitanju, o kojemu govori, ravna potpuno prema stajalištu katoličke Crkve u toj stvari. On ne propagira t. zv. »seksualnog odgoja« ili »seksualne inicijacije«, koju je nedavno odsudila S. Congr. s. Officii (18. III. 1931).

Našem svećenstvu skrećem pažnju na ovu uspjelu publikaciju.

Dr. A. Živković.

Karlík Dr. Oldřich: Význam panenství v nravním živote podle sv. Ambrože. Olomouc 1931. Nákladem vlastním. 8⁰, str. 135. Cena Kč. 17.50.

Monografija Dr. Karlíka, docenta na bogosl. fakultetu u Olomucu obrađuje prema nauci sv. Ambrozija značenje i vrijednost djevičanstva. Autor se ne zadržaje kod samoga historičko-literarnog razmatranja, nego se na osnovu iznesenih ideja i po sv. Pismu (str. 35, 58) i po nauci otaca (str 18) pušta u izvađanje načelnih zasada, koje imaju važnost i za naše doba. Tako njegov spis postaje jednim ozbiljnim i vrijednim prilogom u nastojanju za odgajanjem u ćudorednom pogledu.

U poredbi između djevičanstva i braka (67—78) već je sv. Pavao iznio osnovnu kršćansku misao. A posve je ispravno, da se nema jedno i drugo stanje promatrati kao neka dva suprotna stanovišta, jer su to dva životna stanja svako za sebe, jedno i drugo potrebno ljudskom pokoljenju. O koristi djevičanskog stanja ne samo s moralnog, nego i sa socijalnog stanovišta dobri su autorovi izvodi (str. 98—114). Držim pak, da bi oni u odsjeku IX. »Námitky proti panenství« (prigovori), morali biti nešto jači i svestraniji, baš obzirom na neispravno i zalutalo mišljenje našega savremenog doba.

Monografija je dr. Karlika izrađena naučno. Zaslužuje pohvalu i priznanje. **A. Živković.**

von Hertling Graf Georg: Die Bekenntnisse des hl. Augustinus, Buch I—X 25. i 26. Aufl., Freiburg I. B. 1931, Herder.

S 25. izdanjem dosegao je ovaj prijevod Augustinovih »Ispovijesti« preko 55.000 primjeraka. Novo izdanje je nepromijenjeno pretiskano ono isto, o kojem sam izvijestio u »Bogosl. Smotri« god. 1929. str. 214. Vanjska mu je forma bez prigovora. Dvostruko je objamom, nego naše, izašlo u mom prijevodu, a u nakladi Dr. S. Markulina, ali je format manji: (10×15). Nego nije ovdje vanjska forma ono, što je odlučno za ovako visoki broj naklade. Razumijevanje i smisao njemačke publike za probleme duha i duboku snagu duhovnih vrednota — to je, na što Nijemci sa zadovoljstvom mogu pogledati. A, o tomu nema sumnje, i prevodioc je pogodio pravi put, pa je zato njegov prijevod našao ovako lijep odziv.

Nama nije ni na kraj pameti, da se mjerimo s Nijemcima. Ali prema svojim prilikama i smijemo i moramo željeti, da i naše izdanje nađe što veći broj čitača. Nitko ne će odložiti iz ruku ove vanredne knjige bez očite duševne okrepe. Augustinova je zvijezda vječna na pučini kršćanskog neba. **A. Ž.**

Lurd, francuski napisao Pruvost, autorizovani prevod po 15. francuskom izdanju od I. Maračića; 200 stranica u XXXII poglavlja sa 28 slika i tlorisom Lurda, stoji Din 20.—.

Bilo je skrajno doba, da i u hrvatskom jeziku izađe na javu glasovito Pruvostovo djelo o Lurdu.

Premda je u svjetskim jezicima izašla čitava književnost o Lurdu ipak je ovo djelo nešto posve novo. Genijalno obilježje toga djela sastoji u tome, što je u njemu jedinstveno i harmonički udruženo sve ovo troje: historija Lurda (od početka do danas), njegovo teološko obrazloženje i religiozna kontemplacija.

Nadasve ugodan i slikovit stil i sadržaj ove knjige omogućuje, da se knjiga čita poput zanimiva romana.

Historijski sadržaj ove knjige je za nas vrlo važan, jer iznosi mnoge karakteristične, do sada nepoznate činjenice, koje podavaju lurdskim događajima još veće značenje, nego li se to njima doslije pripisivalo. Pisac se pokazao vrlo dobar psiholog po tome što je knjigu vrlo dobro pisao, te je ona razdijeljena tako da se može kao svibanjska lektira razdijeliti na sve dane u Marijinom mjesecu. Kaošto u Francuskoj tako će i kod nas biti pobožni narod zahvalan svibanjskim propovjednicima, budu li 32 Pruvostova poglavlja reproducirali u svibanjskim pobožnostima u obliku propovjedi. Narod će i nakon tih propovijedi vrlo željno posegnuti za ovom knjigom, da učini svojom trajnom duševnom svojinom ono, što je u crkvi čuo. Zapravo čitava je knjiga tako i udešena da služi svibanjskoj pobožnosti, te u tu svrhu sjajno služi kratka i vrlo originalna meditacija iza svakog historijskog odlomka lurdske povijesti. A opet svaki takav odlomak

je tako cjelovito zaokružen da on djeluje kao samostalna i dovršena priča.

Veličanstveni događaji što ih Blažena Djevica upriličila u Lurdu su nesumnjivo faktor nedoglednog značenja za katolički preporod našega stoljeća a jamačno i slijedećih stoljeća.

Pozitivistička filozofija, koja je stvorila moderni liberalizam, doživjela je Lurdom katastrofalni potres.

Zornost i kritičnost lurdskih čudesa ne zaostaje naime mnogo u bitnosti za Kristovim čudesima o kojima nam svjedoči Evanđelje. Upravo zato je *nužno*, da se *mi* katolici *ponosimo Lurdom i* da ga *učinimo* svojim duševnim blagom i svojinom.

A to je zadaća ove nove knjige »Lurd«, koja zaslužuje da se raširi širom hrvatskih sela i gradova, jednako među inteligenciju kao i među puk.

Uredništvo je primilo:

1. **Zorel** Franciscus: **Lexicon graecum** novi testamenti, editio altera, Paris, P. Lethielleux 1931.

2. **Jelenić** Dr Julijan: **Povijest Hristove Crkve** I. knjiga, II. izdanje, Zagreb 1931.

3. **Bosanac Dr Stjepan: Nasljeduj Krista** (od P. Kempenca) II. izdanje Društva sv. Jeronima, Zagreb 1930.

4. **Herder & Co: Haupt-katalog,** II. Band 1913—1930.

5. **von Hertling graf Georg: Die Bekenntnisse des hl. Augustinus,** Buch I—X, 25. u. 26. Aufl., Freiburg i. B. 1931, Herder.

6. **Bertram kard. Adolf: Charismen priesterlicher Gesinnung und Arbeit.** 8°, str. 196, Freiburg i. B. 1931, Herder.

7. **Cocchi Guidus: Commentarius in Codicem juris canonici.** Liber II. De personis, Editio III. Taurini 1931, Marietti.

8. **Bessodes Maurice: Saint Roch,** histoire et legendes, Taurini 1931, Marietti.

9. **Ordo divini officii** recitandi sacrique peragendi juxta kalendarium ecclesiae universalis pro anno 1932. Taurini 1931. Marietti.

10. **Toth Dr Tihamer: Mit offenen Augen durch Gottes Natur,** 8° (IV + 176), Freiburg i. B. 1931, Herder, M. 3.

11. **Živković Dr Andrija: Enciklike pape Pija XI.** za moralnosocijalni preporod društva. Zagreb 1931, 8°, str. (VIII + 123).
